5 ـ باب: جەڭ ئىلاھىنىڭ سىياسى

(داۋامى)

مەزكۇر ئىككى خىتاي پولكوۋنىك ئەنئەنىۋى جەڭچىلەردىن ئارمىيە تەرىپىدىن ياللانغان «رەقەملىك جەڭچىلەر»گىچە، ئاندىن ئارمىيە بىلەن رەسمىي باغلىنىشى بولمىغان، لېكىن غايەت زور بۇزغۇنچىلىق تۇغدۇرالايدىغان «پۇقرا جەڭچىلەر»گىچە بولغان تەرەققىيات لىنىيەسىنى بايان قىلغان. ئۇلار 1994 ـ يىللا كىرىزىسنىڭ شەپىسىنى سەزگەن بولۇپ، ھېلىقى ئەنگلىيەلىك بالا خاككېرنىڭ قىلمىشىغا ئاساسەن، ھۆكۈمەتنىڭ قوللىشى بولۇش ـ بولماسلىقىدىن قەتئىينەزەر، كەلگۈسىدە تېخىمۇ ئېغىر ۋەيران قىلغۇچ تور ھۇجۇملىرىنىڭ يۈز بېرىدىغانلىقىنى پەملىگەنىدى. ئاپتورلارنىڭ «توغرا تېخنىكىلىق ماھارەتكە ئىگە مۇستەقىل شەخسلەر ھىندىنوزىيەدىكى سۇخارتوغا ئوخشاش مۇستەبىتكە زەربە بېرىشتە مىللىي دۆلەتلەرنىڭ كۈچىدىن پايدىلىنالايدۇ» دېگەن ھۆكمى خاتا ئەمەس.

مېنى تولىمۇ قىزىقتۇرغىنى شۇ بولدىكى، ئۇسامە بىن لادېن 2001 ـ يىلى 9 ـ ئاينىڭ 11 ـ كۈنى (11 ـ سېنتەبىر) دۇنيا سودا مەركىزىگە ۋە بەشبۇرجەكلىك بىناغا ھۇجۇم قىلىشتىن ئىككى يىل بۇرۇنلا، پولكوۋنىكلار ئۇنى غەيرىي ئەنئەنىۋى ئۇرۇشنىڭ ئەملىيەتچىسى سۈپىتىدە كۆزىتىشكە باشلىغانىدى. بۇ ئۇلارنى ئامېرىكانىڭ ئىستىخبارات ۋە ھەربىي تارماقلىرىدىن بەكرەك ئالدىن كۆرەرلىككە ئىگە قىلغان بولۇپ، ئامېرىكانىڭ ئىستىخبارات ۋە ھەربىي تارماقلىرى «دۆلەتتىن تاشقىرى تەشكىلاتلار»نىڭ، جۈملىدىن يەشىك پېچىقى ئارقىلىقلا يولۇچىلار ئايروپىلانىنى قولغا چۈشۈرۈۋالغان 19 جىھادچىنىڭ يوشۇرۇن ۋەيران قىلىش كۈچىنى ئاساسەن نەزەردىن ساقىت قىلغانىدى.

گەرچە بىز ئۆتكەن يىگىرمە يىلدا تېرورلۇق تەھدىتىگە بولغان ھوشيارلىقىمىزنى خېلى بەك ئۆستۈرگەن بولساقمۇ، ئەمما ھەربىي تارماقلىرىمىز يەنىلا ئەنئەنىۋى جەڭ مەيدانلىرىدا ئەنئەنىۋى جەڭ قىلىش ئۈچۈن پىلان تۈزۈشنى ۋە شۇنىڭغا كۆرە مەشىقلىنىشىنى ھەممىدىن ياخشى كۆرىدۇ. بىز ھېلىھەم 2020 ـ يىلى ئامېرىكا ھۆكۈمىتىنىڭ كۆپلىگەن ئورگان ۋە تارماقلىرىغا قىلىنغانغا ـــ بۇنى رۇسىيە خاككېرلىرىنىڭ قىلغانلىقى مۆلچەرلەندى ـــ ئوخشاش تور ئۇرۇشى ھۇجۇملىرىغا تەييارلىنىپ بولالمىدۇق. بەشبۇرجەكلىك بىنا يەنىلا ئەنئەنىۋى ئۇرۇش قىلىش ئىقتىدارىنى تېخىمۇ تاكامۇللاشتۇرۇشقا كۈچەۋاتقان بولسا،

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

رەقىبلىرىمىز «11 ـ سېنتەبىر»دىكىدىن تېخىمۇ پىشىپ يېتىلگەن غەيرىي ئەنئەنىۋى ھۇجۇم قىلىش ئىقتىدارىنى توختىماي كۈچەيتىۋاتىدۇ.

شۇنىڭغا دىققەت قىلىڭكى، پولكوۋنىكلار نوقۇل ھالدا تېرورلۇق تەشكىلاتلىرى توغرىسىدىلا توختىلىۋاتقىنى يوق. ئۇلار يەنە ئۆز مەنپەئەتى ئۈچۈن زور مىقداردىكى يەرشارىلاشقان كاپىتالنى مەلۇم بىر دۆلەتكە ئەكىرەلەيدىغان ۋە ئەچقالايدىغان، شۇ سەۋەبلىك ئىقتىسادنى ۋەيران قىلىدىغان يوشۇرۇن كۈچكە ئىگە بولغان شەخسلەرنىڭ ۋە شىركەتلەرنىڭ پۇل مۇئامىلە جەھەتتىكى تەسىر كۈچىگىمۇ دىققەتىنى ئاغدۇرغان. ئۇلار 1997 ـ يىلى خۇسۇسىي ئىگىلىك ساھەسىدە ئۆز ئالدىغا قىلغان ئىشلىرى شەرقىي جەنۇبىي ئاسىيادا ئېغىر مالىيە كرىزىسلىرىغا سەۋەب بولغان جورج سوروسنى نۆۋەتتىكى ئاشقۇن سۈيقەستچىلىك نەزەريەسىدىكى ھالقىلىق شەخس ئەمەس، بەلكى پۇلنى سۈيىئىستېمال قىلغۇچى (currency manipulator) دەپ ئاتىغان. شۇ قېتىملىق پۇل مۇئامىلە كرىزىسلىرى خىتاي كومپارتىيەسىنىڭ رەھبەرلىرىگە قاتتىق تەسىر قىلغان بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىنىڭ پۇل مۇئامىلە سىستېمىسىنى غەربنىڭ زىيانكەشلىكىدىن قوغداش ئېڭىنى كۈچەيتىۋەتكەن. ئاپتورلار قەستەن قوزغالغان پۇل كرىزىسىنىڭ تېرورلۇق ھۇجۇمىدەك قانلىق بولمىسىمۇ، ئەمما زىيىنىنىڭ شۇنىڭدىن قېلىشمايدىغانلىقىنى ئوتتۇرىغا قويغان. ھالبۇكى، بۇگۈنكى پۇل مۇئامىلە ماگناتلىرى جورج سوروس چارەك ئەسىرنىڭ ئالدىدا قىلغاندىنمۇ بەكرەك قورال سۈپىتىدە پايدىلىنىشقا بولىدىغان بەكمۇ كۆپ كاپىتالغا ئىگە.

«قانداق ۋاستە قوللىنىپ، قايسى ئۇسۇلدا ئۇرۇش قىلىش كېرەك؟»

«چەكلىمىسىز ئۇرۇش» ناملىق كىتابنىڭ ئاپتورلىرى چياۋ لياڭ بىلەن ۋاڭ شياڭسۇي ئۆز ئەسىردە مۇنداق دېگەن:

كەلگۈسى ئۇرۇشنىڭ ۋاستىسى ۋە ئۇسۇلى توغرىسىدا گەپ بولۇنغاندا، ئامېرىكالىقلارنىڭ كۆز قارىشى توغرىسىدا توختالماي بولمايدۇ. بۇ نوقۇل ھالدا ئۇنىڭ دۇنيادىكى ئاخىرقى ئاتامان ئىكەنلىكىدىن بولماستىن، تېخىمۇ مۇھىمى دۇنيانىڭ باشقا جايلىرىدىكى ھەربىيلەرگە سېلىشتۇرغاندا، ئامېرىكالىقلارنىڭ بۇ مەسىلىدىكى كۆز قاراشلىرى دەرۋەقە ئىلغاردۇر. باشقىنى دېمىگەندىمۇ، كەلگۈسىدىكى ئۇرۇشنى «ئۇچۇر ئۇرۇشى»، «دەل جايىغا زەربە بېرىش ئۇرۇشى»، «بىرلەشمە ئۇرۇش» ۋە «غەيرىي ئۇرۇش خاراكتېرلىك ھەربىي ھەرىكەتلەر» قاتارلىق تۆت ئاساسىي ئۇرۇش ئەندىزىسىگە ئايرىغانلىقىدىنلا، ھەم تەسەۋۋۇرغا باي، ھەم پراگماتىك ئامېرىكالىقلارنىڭ ئۆز نەزىرىدىكى كەلگۈسى ئۇرۇش توغرىسىدا چوڭقۇر تونۇشقا ئىگە ئىكەنلىكىنى كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇ ...

ئامېرىكا قۇرۇقلۇق ئارمىيەسىنىڭ (1991~1995 ـ يىللىرى ۋەزىپە ئۆتىگەن) سابىق شتاب باشلىقى، گېنېرال گوردون سالىۋېن (Gordon R. Sullivan) ئۇچۇر ئۇرۇشىنى كەلگۈسى ئۇرۇشنىڭ ئاساسلىق

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
www.uyghurkitap.com

ئۇرۇش شەكلى، دەپ مۇئەييەنلەشتۇرگەن ۋە شۇ سەۋەبلىك ئامېرىكا- ئارمىيەسىنىڭ ــ شۇنداقلا دۇنيادىكى تۇنجى ــ رەقەملەشكەن قىسمىنى قۇرۇپ چىققان. شۇنداقلا «كەلگۈسى ئۇرۇش ئومۇمىيۈزلۈك هالدا ئۇچۇر بىر تەرەپ قىلىش ۋە يوشۇرۇن هالدا يىراقتىن زەربە بېرىشنى مۇهىم ئاساس قىلىشقا قاراپ يۈزلىنىدۇ» دېگەن تونۇش ئاساسىدا، «دەل جايىغا زەربە بېرىش ئۇرۇشى» ئۇقۇمىنى ئوتتۇرىغا قويغان ...

ئامېرىكالىقلار تەرىپىدىن «ئۇچراشماستىن زەربە بېرىش»، رۇسلار تەرىپىدىن «يىراقتىن ئۇرۇش» دەپ ئاتالغان «دەل جايىغا زەربە بېرىش ئۇرۇشى» خۇپىيانە، چاقماق، توغرا، يۇقىرى ئۈنۈملۈك، كەلتۈرىدىغان تالاپىتى ئاز بولۇشتەك ئالاهىدىلىكلەرگە ئىگىدۇر. تۇنجى ئۇرۇش ئۆز نۆۋىتىدە ئاخىرقى ئۇرۇش بولۇپ قېلىشى مۇمكىن بولغان كەلگۈسى ئۇرۇشلاردا، پارس قولتۇقى ئۇرۇشىدىلا ئۆزىنى كۆرسىتىشكە باشلىغان بۇ خىل ئۇرۇش تاكتىكىسى ئامېرىكا گېنېراللىرى قوبۇل قىلىشنى ئەڭ خالايدىغان تاكتىكا بولۇشى مۇمكىن. لېكىن، ھەقىقىي ئىجادىيلىققا ئىگە بولغىنى ئۈچۈر ئۇرۇشمۇ، دەل جايىغا زەربە بېرىش ئۇرۇشمۇ ئەمەس، بەلكى «غەيرىي ئۇرۇش خاراكتېرلىك ھەربىي ھەرىكەت»تۇر. روشەنكى، بۇ ئۇقۇم ئامېرىكالىقلار ئىزچىل دەۋا قىلىپ كەلگەن «يەرشارىۋى مەنپەئەت» ئاساسىدا ئوتتۇرىغا چىققان بولۇپ، «جاھاندىكى ئىشلارنىڭ ھەممىسىگە چات كەرمىسەم بولمايدۇ» دەيدىغان تىپىك ئامېرىكاچە مۇتتەھەملىكنى ئۆز ئىچىگە ئالغان. لېكىن، ئۇشبۇ باھا بىزنىڭ مەزكۇر ئۇقۇمنى ئالقىشلىشىمىزغا تەسىر يەتكۈزمەيدۇ. چۈنكى، ئۇ تۇنجى قېتىم تىنچلىق قوغداش، زەھەر چەكلەش، ئىسيانىنى تىنجىتىش، ھەربىي ياردەم، ھەربىي ھازىرلىقلارغا چەك قويۇش، (ئۇرۇش، تۇپىلاڭ قاتارلىقلار يۈز بەرگەن دۆلەتلەردىن) گىراژدانلارنى قايتۇرۇپ كېلىش، تېرورلۇق پائالىيەتلىرىگە زەربە بېرىش قاتارلىق 20~21-ئەسىردە ئىنسانىيەت ئومۇمىيۈزلۈك تاقابىل تۇرۇشقا موھتاج بولغان مەسىلىلەرنى «غەيرىي ئۇرۇش خاراكتېرلىك ھەربىي ھەرىكەت»تىن ئىبارەت بىرلا سېۋەتكە سېلىپ، ھەربىيلەرنى جەڭگاھنىڭ سىرتىدا نېمە قىلارىنى بىلمەي قايمۇقۇپ قېلىشتىن ساقلاپ قالدى-دە، ئۇلارنىڭ تەپەككۇر سەزگۈچلىرى كەڭ مەنىدىكى ئۇرۇشنىڭ چۆرىلىرىگە تېگىشكە (يەنى مەزكۇر پولكوۋنىكلار ئىزچىل گېپىنى قىلىپ كەلگەن، جەڭگاھتىن ھالقىغان، چەكلىمىسىز ئۇرۇش ئۇقۇمىنى ئاڭقىرىشقا، ت) ئازلا قالدى. ئەپسۇسكى، سېۋەت بىرئاز كىچىك بولغانلىقتىن، «غەيرىي ھەربىي خاراكتېرلىك ئۇرۇش ھەرىكىتى» (بۇ ھەربىي ساھەدىن ھالقىغان، ئىقتىسادىي ئۇرۇش، تور ئۇرۇشى قاتارلىق غەيرىي ئەنئەنىۋى ئۇرۇشلارنى كۆرسىتىدۇ، ت)دىن ئىبارەت يېپىيېڭى ئۇقۇمنى سىغدۇرالمىدى. ۋەھالەنكى، ئەنە شۇ ئىنسانىيەتنىڭ ئۇرۇشقا بولغان تونۇشى جەھەتتىكى ھەقىقىي ئىنقىلاب خاراكتېرلىك چۈشەنچە ئىدى.

«غەيرىي ھەربىي خاراكتېرلىك ئۇرۇش ھەرىكىتى» بىلەن «غەيرىي ئۇرۇش خاراكتېرلىك ھەربىي ھەرىكەت»تىن ئىبارەت بۇ ئىككى ئۇقۇمنىڭ پەرقى يېزىلىشىدىكى پەرقتىن خېلى بەكلا چوڭ بولۇپ، بۇ ھەرگىزمۇ بىر-ئىككى سۆزنىڭ ئورنىنى ئالماشتۇرۇپ قويىدىغان سۆز ئويۇنى ئەمەس. شۇنداق دەپ قاراشقا بولىدۇكى، «غەيرىي ئۇرۇش خاراكتېرلىك ھەربىي ھەرىكەت» قوشۇنىنىڭ ئۇرۇش قىلمىغان

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
www.uyghurkitap.com

چاغدىكى ۋەزىپە ۋە ھەرىكەتلىرىنى ئېنىق تەبرلىگەن. «غەيرىي ھەربىي خاراكتېرلىك ئۇرۇش ھەرىكىتى» بولسا ئۇرۇش ھالىتىگە بولغان تونۇشنى ھەربىي ھەرىكەتلەر ئۆزىگە سىغدۇرالايدىغان دائىرىدىن پەۋقۇلئاددە زور دەرىجىدە ھالقىغان ئىنسانىيەتنىڭ بارلىق پائالىيەت ساھەلىرىگىچە كېڭەيتكەن. بۇ خىل كېڭەيتىش ئىنسانىيەتنىڭ مەقسىتىگە يېتىش ئۈچۈن ھەرقانداق ۋاستىلەرنى قوللىنىشتىن يانماسلىقنىڭ مۇقەررەر نەتىجىسىدۇر. گەرچە ھەربىي نەزەرىيە ساھەلىرىنىڭ ھەممىسىدە دېگۈدەك باشلامچى ئورۇندا تۇرىدىغان ئامېرىكالىقلار بۇ يېڭىچە ئۇرۇش ئۇقۇمىنى ئاۋۋال ئوتتۇرىغا قويالمىغان بولسىمۇ، لېكىن شۇنى ئېتىراپ قىلىشىمىز كېرەككى، ئامېرىكاچە پراگماتىزمچىلىقنىڭ دۇنيا مىقياسىدا يامرىشى ۋە يۇقىرى تېخنىكىلار تەمىنلىگەن چەكسىز مۇمكىنچىلىك يەنىلا بۇ ئۇقۇمنىڭ ئوتتۇرىغا چىقىشىغا تۈرتكە بولغان چوڭقۇر قاتلاملىق ھەرىكەتلەندۈرگۈچ كۈچتۇر. (نەقىل ئاخىرلاشتى)

گەرچە نۇرغۇن يىللاردىن بۇيان ئامېرىكا ئارمىيەسىنىڭ دەل جايىغا زەربە بېرىش ئىقتىدارى نۇرغۇن ئالقىشلارغا نائىل بولغان بولسىمۇ، ئەمما چىاۋ لياڭ بىلەن ۋاڭ شياڭسۇي ئۆزلىرىنىڭ تامامەن پەرقلىق شەيئى توغرىسىدا توختىلىۋاتقانلىقىنى ئوچۇق بىلدۈرگەن. قىزىقارلىق يېرى شۇكى، ئۇلار بۇ خىل ئانچە ئەجەللىك بولمىغان ئۇرۇش شەكلىگە قاتتىق قايىل بولۇپ، كەم ئۆچرايدىغان تەرزدە ئامېرىكانى ماختىغان. لېكىن، ئۇلار ئۇنى (يەنى ئامېرىكا ئارمىيەسى ئوتتۇرىغا قويغان «غەيرىي ئۇرۇش خاراكتېرلىك ھەربىي ھەرىكەت» ئۇقۇمىنى، ت) ئەنئەنىۋى ھەربىي كونترول ۋە نەزەرىيە ساھەسىدىن چىقىپ كېتەلمىگەن، دەپ قارىغان. يەنى بىز تاش سانساق، ئۇلار قۇم سانىغان.

كەلگۈسى ئۇرۇشنىڭ بۇ پاراگرافتا مۇھاكىمە قىلىنغان تۆت تۈرىنىڭ ئۇچى مەۋجۇت ھەربىي ئەنئەنىدىن ۋۇجۇدقا كەلگەنىدى. بىز ئالدىنقى بابلاردا تىلغا ئالغان، بويىد ۋە ۋوردېنغا ئوخشاش غەربنىڭ ھەربىي ئىستراتېگىيەچىلىرى دەل جايىغا زەربە بېرىش ئۇرۇشنىڭ بۈگۈنكى سەۋىيەسىدىن ۋە بەشبۇرجەكلىك بىنانىڭ ئۇرۇش مەيدانىدىكى سۈرئەتكە ۋە قىرغىن قىلىش كۈچىگە ئەھمىيەت بەرگەنلىكىدىن زوقلىنىدۇ. ئۇلار بىرلەشمە ھەرىكەتكە بارغانسېرى ئەھمىيەت بېرىشنىڭ، يەنى ئوخشىمىغان تارماقلارنى تېخمۇ زىچ ھەمكارلاشتۇرۇشقا تىرىشىشنىڭ ئامېرىكانىڭ «11ـ سېنتەبىر»دىن كېيىن ئافغانىستان ۋە ئىراققا قىلغان تاجاۋۇز ۋە بېسۇبلىش قىلمىشلىرى داۋامىدا غايەت زور رول ئوينىغانلىقىنى تونۇپ يەتكەن. ئۇلار يەنە بۈگۈنكى ئۇچۇر ئۇرۇشنى ئەنئەنىۋى تەشۋىقاتچىلىقنىڭ ئۆزگەرگەن شەكلى دەپلا چۈشەنگەن بولۇپ، ئۇلارنىڭ نەزىرىدە بۈگۈنكى ئىجتىمائىي ئالاقە ۋاستىلىرى ۋە تۈركۈملەپ يولىلىنىدىغان ئېلخەت پاراكەندىچىلىكى ئۆتمۈشتىكى ھاۋادىن تەشۋىقات ۋاراقچىسى تاشلاش ياكى دۈشمەننىڭ چاستوتىسىدا رۇخسەتسىز رادىيو ئاڭلىتىشنىڭ ئورنىنى ئالغان.

ئەمما ئۇلار ئۇرۇشنىڭ سىرتىدىكى ھەربىي ھەرىكەتلەرنى ئاڭقىرىشتا قىينالغان بولۇشى مۇمكىن. «ئۇرۇشنىڭ سىرتىدىكى ھەربىي ھەرىكەتلەر»نى ھەربىي كۈچ ئىشلىتىش ئارقىلىق ئۇرۇشنى توختىتىش،

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈزەللىمىسى
www.uyghurkitap.com

توقۇنۇشلارنى ھەل قىلىش، تىنچلىقنى ئىلگىرى سۈرۈش ۋە خەلق ئورگانلىرىنىڭ دۆلەت ئىچىدىكى كرىزىسلارغا تاقابىل تۇرۇشىنى قوللاش دەپ تەبىرلەشكە بولىدۇ. بۇ ئۇقۇم ئەنئەنىۋى ھەربىي كۈچ ئېنىقلىمىسىغا زىت بولسىمۇ، ئەمما ئۇ يېقىنقى يىگىرمە يىلدا بەشبۇرجەكلىك بىنانىڭ تەپەككۇرىدا بارغانسېرى زور رول ئويناپ كەلدى. ئىراق ۋە ئافغانىستاندىكى غەيرىي ھەربىي خاراكتېرلىك ئۇرۇش ھەرىكەتلىرى، ئىشغالچى قوشۇننىڭ جىھادىي تەشكىلاتلار تەرىپىدىن ئەسكەرلىككە ئېلىنغان پۇقرالارنى ئۆزىگە تارتىش مەقسىتىدە «ئىسيان تىنجىتىش»نى بىرىنچى مۇھىم ۋەزىپە قىلىۋېلىشى (بۇ كۈچلۈك تالاش-تارتىشقا سەۋەب بولغان) قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

مەزكۇر ئىشغالىيەتلەر جەريانىدىكى «ئىسيان تىنجىتىش» ۋە «غەيرىي ھەربىي خاراكتېرلىك ئۇرۇش ھەرىكەتلىرى»نىڭ ئۈنۈمى يەنىلا بەس-مۇنازىرە قىلىنىۋاتىدۇ. ئەمما، بۇ يەردىكى مۇلاھىزىمىز ئۈچۈن مۇھىم بولغىنى يۇقىرى دەرىجىلىك ھەربىي رەھبەرلىرىمىزنىڭ كۆپىنچىسىنىڭ بۇ يېڭى ئەندىزىگە ماسلىشىشىنىڭ قانچىلىك مۈشكۈل بولۇۋاتقانلىقىدۇر. نۇرغۇن كىشىلەر «ياخشى مەشىقلەندۈرۈلگەن جەڭچىلەر ھەربىي نىشاننى پارتلىتىشقا ۋە دۈشمەن بىزنى ئۆلتۈرۈشتىن بۇرۇن ئۇلارنى ئۆلتۈرۈۋېتىشكە ئەھمىيەت بەرگەندىن بەكرەك، پۇقرالارنىڭ قەلبىنى ئۇتۇشقا ئەھمىيەت بېرىشى كېرەك» دېگەن قاراشقا ئېتىراز بىلدۈرىدۇ. شۇنداقلا، مەزكۇر «غەيرىي ھەربىي خاراكتېرلىك ئۇرۇش ھەرىكەتلىرى» ئۇقۇمى خىتاي كومپارتىيەسى 2000-يىللارنىڭ بېشىدا ئىلگىرى سۈرگەن «چەكلىمىسىز ئۇرۇش» ئۇقۇمىدەك ئۈزۈل-كېسىل ئەمەس. خىتاي «چەكلىمىسىز ئۇرۇش» سەۋەبلىك، ئۇچۇر ئۇرۇشىدا ۋە بۇ بابنىڭ كېيىنكى قىسمىدا تونۇشتۇرۇلىدىغان باشقا شەكىللەردىكى غەيرىي ھەربىي ھەرىكەتلەر جەھەتتە غايەت زور ئۈستۈنلۈككە ئېرىشتى. شۇنداقلا، خىتاي كومپارتىيەسى يەنە ئامېرىكانىڭ ھاكاۋۇرلۇق تۈپەيلى خىتاينىڭ زادى نېمە ئىش قىلىۋاتقانلىقىنى ئاڭقىرىيالمايۋاتقانلىقىنىمۇ كۆرۈپ يەتكەنىدى. بىز بولساق ئوتتۇرا شەرقتە ئۇزاققا سوزۇلغان ۋە كىشىنى ئۈمىدسىزلەندۈرىدىغان ئۇرۇش بىلەن ئاۋارە ئىدۇق.

غەيرىي ھەربىي خاراكتېرلىك ئۇرۇش ھەرىكەتلىرى: سودا ئۇرۇشى ۋە پۇل مۇئامىلە ئۇرۇشى

ئۇنداقتا، ئۇرۇش بىلەن زەررىچە ئالاقىسى يوقتەك كۆرۈنىدىغان ۋاستىلەرنىڭ قايسىلىرى «غەيرىي ھەربىي خاراكتېرلىك ئۇرۇش ھەرىكىتى»دىن ئىبارەت يەرشارى مىقياسىدا بارغانسېرى ئەۋج ئېلىۋاتقان يەنە بىر خىل ئۇرۇشنىڭ «ئەركە»سىگە ئايلاندى؟

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

سودا ئۇرۇشى

«چەكلىمىسىز ئۇرۇش» ناملىق كىتابنىڭ ئاپتورلىرى چياۋ لياڭ بىلەن ۋاڭ شياڭسۈي ئۆز ئەسىرىدە مۇنداق دېگەن:

ئەگەر «سودا ئۇرۇشى» ئون نەچچە يىل ئىلگىرى نوقۇل ھالدىكى سۈپەتتىنلا ئىبارەت بولغان بولسا، نۆۋەتتە ئۇ ھەقىقىي رەۋىشتە نۇرغۇن دۆلەتلەرنىڭ قولىدىكى غەيرىي ھەربىي خاراكتېرلىك ئۇرۇش قورالىغا ئايلاندى. بولۇپمۇ ئامېرىكالىقلار بۇ قورالدىن ۋايىغا يەتكۈزۈپ پايدىلاندى: ئۇلار دۆلەت ئىچىدىكى سودا قانۇنلىرىنى خەلقئارالاشتۇرۇپ قوللاندى؛ تاموژنا بېجى قورغىنىنى خالىغاندا قۇرۇپ، خالىغاندا چاقتى؛ ھە دېگەندە سودا ئېمبارگوسى يۈرگۈزدى؛ ھالقىلىق تېخنىكىلارنى قامال قىلدى؛ بولۇپمۇ 301-ماددا ۋە «ئەڭ مەنپەئەتدار دۆلەت مۇئامىلىسى» ۋەھاكازالار. بۇلارنىڭ ئارىسىدىكى ھەرقانداق بىر ۋاستىنىڭ ۋەيران قىلغۇچ ئۈنۈمى بىرەر قېتىملىق ھەربىي ھەرىكەتنىڭكىدىن قېلىشمايدۇ. ئامېرىكا ئىراققا يۈرگۈزگەن سەككىز يىللىق ئېمبارگو بۇ جەھەتتىكى ئەڭ تىپىك «ئۇرۇش مىساللىرى»دىن بىرىدۇر. (نەقىل ئاخىرلاشتى)

پۇل مۇئامىلە ئۇرۇشى

«چەكلىمىسىز ئۇرۇش» ناملىق كىتابنىڭ ئاپتورلىرى چياۋ لياڭ بىلەن ۋاڭ شياڭسۈي ئۆز ئەسىرىدە مۇنداق دېگەن:

شەرقىي جەنۇبىي ئاسىيا پۇل مۇئامىلە كرىزىسىنى باشتىن كەچۈرگەندىن كېيىن، ھېچكىمنىڭ «پۇل مۇئامىلە ئۇرۇشى» توغرىسىدىكى تەسىراتى ئاسىيالىقلارنىڭكىدەك كۈچلۈك ئەمەس. ياق، ئۇلارنىڭ باشتىن كەچۈرگىنى «تەسىرات»لا ئەمەس، بەلكى يۈرەكنى تىلغايدىغان ئەلەمدۇر. خەلقئارالىق كۆچمە كاپىتال ساھىبلىرى تەرىپىدىن كۆڭۈل قويۇپ پىلانلانغان بىر مەيدان پۇل مۇئامىلە ئۇرۇشى تېخى يېقىندىلا جاھان ئەھلى تەرىپىدىن «كىچىك ئەجدەرھا»، «كىچىك يولۋاس» دەپ تەرىپلەنگەن دۆلەتلەرنى [ئاپتورلار بۇ يەردە كورېيە، تەيۋەن، خوڭكوڭ ۋە سىنگاپورنى دېمەكچى] ئارقا-ئارقىدىن يەر چىشلەتتى. ئىلگىرى غەربلىكلەرنىڭ مەستلىكىنى قوزغىغان ئىقتىسادىي گۈللىنىش بىر كېچىدىلا خانىۋەيران بولدى. بىر قېتىملىق تۇتۇشۇشتىن كېيىنلا، بىر قانچىلىغان دۆلەتلەرنىڭ ئىقتىسادى ئارقىسىغا ئون يىل چېكىنىپ كەتتى. ئىقتىسادىي ئۇرۇش سېپى قولدىن كەتكەچكە، ئىجتىمائىي تەرتىپمۇ ھالاكەت گىردابىغا بېرىپ قالدى. «ئېزىنى باسسا مېزى» چىقىپ تۇرغان قالايمىقانچىلىقلاردا ئۆلگەن-يارىلانغانلارنىڭ سانى بىرەر قېتىملىق دائىرىلىك ئۇرۇشتىكىگە يېقىنلاشتى، جەمئىيەتكە كۆرسەتكەن تەسىرى ھەتتا دائىرىلىك ئۇرۇشنىڭكىدىنمۇ ئېغىر بولدى ... شۇ ۋەجىدىن، پۇل مۇئامىلە ئۇرۇشى قان تۆكمىسىمۇ ئوخشاشلا غايەت زور ۋەيران قىلىش كۈچىگە ئىگە غەيرىي ھەربىي خاراكتېرلىك ئۇرۇش ھالىتى سۈپىتىدە، ئۆتمۈشتە ھەربىيلەر ۋە قورال-ياراغلار ھەمدە قان تۆكۈش ۋە ئۆلۈم-يېتىم مىڭ يىللارچە دەۋر سۈرگەن ئۇرۇش

ئەۋلاد گۇرۇپىسى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

سەھنىسىگە رەسمىي قەدەم قويىدى. ئىشىنىمىزكى، ئۇ ئۇزۇنغا قالمايلا رەسمىي ھەربىي ئاتالغۇ سۈپىتىدە تۈرلۈك ھەربىي لۇغەتلەردىن ئورۇن ئالىدۇ. شۇنداقلا، كېلەركى ئەسىرنىڭ دەسلىپىدە كىشىلەر تەرىپىدىن تۈزۈلگۈسى «20-ئەسىر ئۇرۇش تارىخى»دىكى تولىمۇ يارقىن بىر پاراگراف بولۇپ قالىدۇ. بۇ پاراگرافتىكى باش پېرسوناژ سىياسىيونلار ياكى ھەربىيشۇناسلار بولماستىن، جورج سوروستۇر ... سوروستىن كېيىن، [1988-يىلدىن 2000-يىلغىچە تەيۋەنگە پرىزدېنت بولغان] لى دېڭخۇي شەرقىي جەنۇبىي ئاسىيا ئىقتىسادىي كرىزىسىدىن پايدىلىنىپ، تەيۋەن پۇلىنىڭ كۇرسىنى چۈشۈرۈپ، شۇ ئارقىلىق خوڭكوڭ دوللىرىغا، خوڭكوڭ پاي چەكلىرىگە، بولۇپمۇ قىزىل پاي چەكلەرگە (خوڭكوڭدا ياكى خىتاي چوڭ قۇرۇقلۇقىنىڭ سىرتىدىكى باشقا رايونلاردا تىزىمغا ئالدۇرۇلغان، ئەمما خىتاي چوڭ قۇرۇقلۇقىدا ئىش باشلىغان ۋە ئاساسلىقى خىتاي ئۆلكىلىرىدە سودا قىلىدىغان، بولۇپمۇ رەسمىي ئارقا كۆرۈنۈشى بار شىركەتلەرنىڭ پاي چەكلىرىنىڭ ئورتاق ئىسمى، ت) زەربە بەردى. ئۇشبۇ «پۇل مۇئامىلە زىيانىتى»گە بەس-بەستە داخىل بولۇشقان، «ئىشەنچ باھالاش دوكلاتى» ئېلان قىلىش نامىدا پۇل مۇئامىلە كاتتىباشلىرىغا ھۇجۇم نىشانىنى كۆرسىتىپ ببرىدىغان مورگان ستەنلېي (Morgan Stanley) ۋە مۇدىي (Moody) شىركەتلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان چوڭ-كىچىك ھايانكەشلەر تېخى بۇنىڭ سىرتىدا.

ساق بىر يىل ئىلگىرى قوزغالغان پۇل مۇئامىلە ئۇرۇشىنىڭ ئىككىنچى باسقۇچى 1998-يىلى ياز پەسلىدىن ئېتىبارەن تېخىمۇ كەڭ جەڭگاھتا ئارقا-ئارقىدىن باشلاندى. بۇ قېتىم ئۇرۇشقا ئالدىنقى يىلى ئېچىنىشلىق مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىغان شەرقىي جەنۇبىي ئاسىيا ئەللىرىلا ئەمەس، بەلكى ياپونىيە بىلەن رۇسىيەدىن ئىبارەت ئىككى گىگانت دۆلەتمۇ سۆرەپ كىرىلدى-دە، نەتىجىدە پۈتكۈل يەرشارىنىڭ ئىقتىسادىي ۋەزىيىتى بارغانسېرى ناچارلىشىپ، تىزگىلەش تولىمۇ قىيىنلاشتى ... يادرو قورالىلار كىشىنى چۆچۈتىدىغان سەرەمجانغا ئايلىنىپ، ئەمەلىي ئۇرۇش قىممىتىنى يوقاتقان بۇگۈنكى كۈندە، پۇل مۇئامىلە ئۇرۇشى ئۆزىنىڭ خۇپىيانىلىكى، مەشغۇلات قىلىشقا ئەپچىللىكى، ۋەيران قىلىش كۈچىنىڭ زور بولۇشى قاتارلىقى ئالاھىدىلىكلىرى بىلەن جاھان ئەھلىنىڭ دىققىتىگە سازاۋەر، دەرىجىدىن تاشقىرى ئىستراتېگىيەلىك قورالغا ئايلاندى ... ئۇنى فوند جەمئىيىتى شەكلىدىكى پۇل مۇئامىلە ئۇرۇشى دەپ ئاتاشقا بولۇشى مۇمكىن. كىشىنى تەشۋىشكە سالىدىغىنى ھەم چوقۇم يۈزلىنىشكە تېگىشلىكى شۇكى، بۇ تۈردىكى ئۇرۇش جەھەتتە، ئىشلىتىلىش چاستوتىسى بارغانسېرى يۇقىرى بولۇش، شىددىتى بارغانسېرى كۈچلۈك بولۇش ھەمدە بارغانسېرى كۆپلىگەن دۆلەت ۋە دۆلەتتىن تاشقىرى تەشكىلاتلار تەرىپىدىن قوللىنىلىش يۈزلىنىشى كۆرۈلمەكتە. (نەقىل تۈگىدى)

«چەكلىمسىز ئۇرۇش»نىڭ ئاپتورلىرىنىڭ نەزىرىدە، «سودا ئۇرۇشى» ۋە «پۇل مۇئامىلە ئۇرۇشى» ھەرگىزمۇ كىنايە بولماستىن، ئۇرۇشنىڭ تولىمۇ رېئال شەكىللىرىدۇر. پولكوۋنىكلار ئامېرىكا پارلامېنتىنىڭ ھەر يىلى خىتاينىڭ تىجارەتتىكى «ئەڭ مەنپەئەتدار دۆلەت»لىك ئورنىغا قارشى بېلەت تاشلىشىنى، خەلقئارا پۇل فوندى تەشكىلاتىنىڭ (خىتايغا قاراتقان) چىڭ پۇل سىياستىنى ۋە خىتاينىڭ (تاكى 2001-يىلى 12-

ئەۋلاد گۈزەللىمىسى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

ئايغىچە) دۇنيا سودا تەشكىلاتىغا كىرگۈزۈلمەسلىكنى خىتايغا قارشى ئۇرۇش ھەرىكىتى دەپ قارىغان. بۇ خىل نارازىلىق كەيپىياتى خىتاي كومپارتىيەسىنىڭ غەربكە بولغان نەپرىتىنى ۋە ئۇرۇشخۇمارلىقىنى كۆرۈكلىگەن. بولۇپمۇ 1997-يىلىدىكى ئاسىيا پۇل مۇئامىلە كرىزىسى ئۇلارغا قاتتىق تەسىر قىلغان. كاپىتاللارنىڭ ئاسىيادىن چىقىپ كېتىشى ۋە خەلقئارا پۇل فوندى تەشكىلاتىنىڭ يېڭى تەلەپلىرى خىتايغا ئامېرىكانىڭ يەر شارى پۇل مۇئامىلە سىستېمىسىدا ئۆز ئالدىغا قانچىلىك كۈچى بارلىقىنى كۆرسىتىپ قويغان بولۇپ، بىخەتەر ھالدا مەبلەغكە ئېرىشىش (خىتاينىڭ نەزىرىدە) ئىنتايىن ھالقىلىق مەسىلىگە ئايلانغان.

301-ماددا 1974-يىلىدىكى ئامېرىكا سودا قانۇنىنىڭ بىر ماددىسى بولۇپ، ئۇ پرىزىدېنتنىڭ خەلقئارا سودا كېلىشىمىگە خىلاپلىق قىلغان ياكى سودىدا ناھەق ياكى ناباب قىلمىشلارنى سادىر قىلغان، بولۇپمۇ بىلىم مۇلۈك ھوقۇقىنى دەپسەندە قىلغان ھەر قانداق چەتئەل ھۆكۈمىتىگە قايتۇرۇلغان ئىنكاس سۇپىتىدە، تاموژنا بېجىنى ئاساس قىلغان ئۆچ ئېلىشنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بارلىق مۇۋاپىق تەدبىرلەرنى قوللىنىشقا ھوقۇق بەرگەن. بۇ بىزنىڭ ئىقتىسادىي مۇناسىۋىتىمىزنىڭ يەنە بىر تەرىپى بولۇپ، خىتاي كومپارتىيەسىگە ئامېرىكانى خىتايغا قارشى تاجاۋۇزچى سۇپىتىدە كۆرسەتكەن.

ھالبۇكى، ئامېرىكانىڭ سىياسىي ۋە ھەربىي ئاپپاراتلىرىنىڭ نەزىرىدە، پۇل مۇئامىلە ۋە سودا سىياسەتلىرىنىڭ ئۇرۇش بىلەن مۇناسىۋىتى يوق. مەن بەشبۇرجەكلىك بىنادىكىلەرنىڭ («چەكلىمسىز ئۇرۇش» دېگەن كىتابتا تىلغا ئېلىنغان) 1997-يىلىدىكى كاپىتاللارنىڭ (ئاسىيادىن) چېكىنىشى ۋە چىكىڭ پۇل سىياستى تېمىسىغا دىققەت قىلغان-قىلمىغانلىقىدىنمۇ گۇمانلىنىمەن. كىلىنتون ھۆكۈمىتى «ئاسىيا پۇل مۇئامىلە كرىزىسى چوقۇم ئاساسلىقى خەلقئارا پۇل فوندى تەشكىلاتى قاتارلىق دۇنياۋى تەشكىلاتلار تەرىپىدىن بىر تەرەپ قىلىنىشى كېرەك بولغان كۆپ تەرەپلىك مەسىلە؛ ئامېرىكا ھۆكۈمىتى جورج سوروس ياكى مورگان ستەنلېي قاتارلىق خۇسۇسىي ئىگىلىكتىكى پۇل مۇئامىلە ئىشتىراكچىلىرى ئۈچۈن ھېچقانداق مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئېلىشى كېرەك ئەمەس؛ پۇل مۇئامىلە كرىزىسى ئامېرىكانىڭ ئاسىيا دۆلەتلىرىگە تاجاۋۇز قىلىش ھەرىكىتى ئەمەس، بەلكى يەر شارىلاشقان پۇل مۇئامىلە بازىرىنىڭ بىتەلەيلىكى» دەپ قارىدى. ئەنە شۇنىڭدەك، كەمىنە ھاۋا ئارمىيەسىنىڭ ئوفىتسېرى بولغان كەسپىي ھاياتىمدا ـــ تاكى 2017-يىلى ئاقسارايغا كىرگەنگە قەدەر ـــ 301-ماددىنى ئاڭلاپمۇ باقمىغانىدىم.

خىتاي ئاسىيا پۇل مۇئامىلە كرىزىسىگە قايتۇرۇلغان ئىنكاس سۇپىتىدە، ئىقتىسادنى چەتئەللىنىڭ ھۇجۇمىدىن قوغداشنى مەقسەت قىلغان تېخمۇ كۆپ تەدبىرلەرنى قوللاندى. بۇگۈنكى كۈندە، ئۇلاردا ئەركىن ئالماشتۇرغىلى بولمايدىغان پۇل ۋە قاتتىق كاپىتال كونترولluqى بار. ئۇلار ھەتتا يەرشارى پۇل مۇئامىلە بازىرىنىڭ چەكلىمىسىگە ئۇچرىمايدىغان رەقەملىك پۇلنى ـــ بىت تەڭگىسىنىڭ (bitcoin) خىتايچە نۇسخىسىنى ـــ تەرەققىي قىلدۇرماقتا.

ئاپىتورلارنىڭ «پۇل مۇئامىلە ئۇرۇشىنى مەخپىي پىلانلاشقا ۋە ئىجرا قىلىشقا ۋە كۆپىنچە ھاللاردا خۇسۇسىي ئىگىلىكتىكى ۋاكالەتچىلەر ئارقىلىق يوشۇرغىلى بولغاچقا، ئۇنىڭ ۋەيران قىلىش كۈچى

ئەۋلاد گۈزەللىمىسى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

پەۋقۇلئاددە زور بولىدۇ» دېگەن ھۆكمى توغرا. خىتاي كومپارتىيەسى داۋاملىشۋاتقان پۈل مۇئامىلە ئۇرۇشىدا ئۆزىنىڭ بېكىنمە بانكا سىستېمىسىنى، خىتاي شىركەتلىرىنى ۋە باشقا ئامما ئاممىۋى تەشكىلاتلارنى ۋاكالەتچى سۈپىتىدە ئىشلەتمەكتە. ئۇلار بۇ تاكتىكىلارنى ئۆزلىرى ئىجاد قىلغان بولماستىن ـــ كېيىنكى بابىلاردا كۆرىدىغىنىمىزدەك ـــ ياماق غەرەزلىك شەخسلەر ۋە تېرورلۇق تەشكىلاتلىرىدىن ئۆزگەرتىپ قوبۇل قىلغان.

غەيرىي ھەربىي ئۇرۇش ھەرىكەتلىرى: تېرورلۇق ئۇرۇشى ۋە ئېكولوگىيەلىك ئۇرۇش

«يېڭى تېرورلۇق ئۇرۇشى» ئەنئەنىۋى تېرورلۇق ئۇرۇشىغا نىسبەتەن ئېيتىلغان. ئادەتتىكى مەنىدىكى تېرورلۇق ئۇرۇشىنىڭ كۆلىمى چەكلىك بولغانلىقتىن، ئۇ كەلتۈرۈپ چىقىرىدىغان ئۆلۈم-يېتىم بىرەر قېتىملىق ئۇرۇشىنىڭكىدىن تۆۋەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ زوراۋانلىق تۈسى تېخىمۇ كۈچلۈك، شۇنداقلا قىلمىش داۋامىدا ئەنئەنىۋى جەمئىيەت قائىدە-نىزاملىرىنىڭ چەكلىمىسىگە ئۇچرىمايدۇ. ئۇنىڭ ھەربىي جەھەتتىكى ئالاھىدىلىكى «چەكلىك ۋاستىلەر ئارقىلىق چەكلىمىسىز ئۇرۇش قىلىش»تۇر. مەزكۇر ئالاھىدىلىك ھەرۋاقىت مۇئەييەن قائىدە-نىزام بويىچە ئىش قىلىدىغان ۋە شۇ سەۋەبلىك «چەكسىز ۋاستىلەر ئارقىلىق چەكلىك ئۇرۇش قىلىدىغان» دۆلەت كۈچلىرىنى ئۇرۇش باشلانماستىنلا تولىمۇ ئەپسىز ھالغا چۈشۈرۈپ قويىدۇ. ئەنە شۇ ۋەجىدىن، ئاغزىدىن سۈت پۇراپ تۇرىدىغان بىر قانچە كىچىك بالىدىن تەشكىل قىلىنغان تېرورلۇق تەشكىلاتلىرىمۇ ئامېرىكادەك كۈچلۈك دۆلەتلەرنىڭ بېشىنى قاتۇرالايدۇ. ھالبۇكى، «كالا بوغۇزلايدىغان پىچاقتا چۈجە ئۆلتۈرىدىغان» (يەنى پاشىنى زەمبىرەكتە ئاتىدىغان) ئۇسۇللار كۆپىنچە ۋاقىتتا كارغا كەلمەيدۇ. يېقىندا، نايروبى ۋە دارۇسسالامدا تەڭلا يۈز بەرگەن، ئامېرىكانىڭ ئىككى ئەلچىخانىسىنى پارتلىتىش ۋەقەسى بۇنىڭ ئەڭ يېڭى ئىسپاتىدۇر. بىن لادېنچە تېرورلۇقنىڭ ئوتتۇرىغا چىقىشى كىشىلەردىكى مۇنداق تەسىراتنى كۈچەيتىۋەتتى: ھەرقانداق دۆلەتنىڭ ـــ قانچىلىك قۇدرەتلىك بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ـــ بىر مەيدان قائىدىسىز ئۇرۇشتا ئۇستۇنلۇككە ئېرىشىشى بەسى مۇشكۈل. ھەتتا، بۇ دۆلەت ـــ ئامېرىكانىڭ نۆۋەتتە قىلىۋاتقىنىدەك ـــ تېرورچىغا ئايلىنىۋالسىمۇ، غەلبە قىلالىشى ناتايىن.

لېكىن، ئەگەر بارلىق تېرورچىلار پارتلىتىش، گۆرۈگە ئېلىش، يوشۇرۇن ئۆلتۈرۈش ۋە ئايروپىلان بۇلاش قاتارلىق ئەنئەنىۋى تاكتىكىلار بىلەنلا چەكلەنسە، بۇنى ئەڭ قورقۇنچلۇق ئىش دېگىلى بولمايدۇ. كىشىنى ھەممىدىن بەك تەشۋىشكە سالىدىغىنى، تېرورچىلارنىڭ دەرىجىدىن تاشقىرى قورال قىلىپ ئىشلەتكىلى بولىدىغان تۈرلۈك يۇقىرى-يېڭى تېخنىكىلار بىلەن ئۇچرىشىشىدۇر. بۇ خىل مەنزىرە ئاللىقاچان ئۆزىنى غىل-پال كۆرسىتىپ، كىشىلەرنى تەشۋىشكە سېلىشقا باشلىدى. «ئام ھەقىقەت دىنى»نىڭ مۇرىتلىرى توكيو مېتروسىدا «سارىن» زەھەرلىك گازىنى قويۇپ بەرگەندە، ئۇنىڭ قورقۇتۇش ئۇنۇمى زەھەرلىك گاز كەلتۈرۈپ چىقارغان تالاپەتنىڭكىدىن بەكلا ئېشىپ كەتتى ۋە بۇ ۋەقە شۇنى

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
www.uyghurkitap.com

كىشىلەرنىڭ سەمىگە سالدىكى، زامانىۋى بىيولوگىيە تېخنىكىلىرى ئىنسانلارنى كەڭ كۆلەمدە قىرغىن قىلىش كويىدا يۈرىدىغان تېرورچىلار ئۈچۈن قورال-ياراغنى تەقلەپ بەردى. بىگۇناھ كىشىلەرنى ئۆلتۈرۈش ئارقىلىق قورقۇنچ پەيدا قىلىدىغان، يۇزلىرىنى ئېتىۋالغان ئۆتمۈشتىكى قاتىللارغا ئوخشىمايدىغىنى، ئىتالىيەدىكى «نەيزە پارتىيەسى» تاماماەن باشقىچە تىپتىكى يۇقىرى تېخنىكىلىق تېرورلۇق تەشكىلاتىدۇر. مەزكۇر تەشكىلاتنىڭ مۇددىئاسى ئېنىق، ماھارىتى ئۇستۇن. ئۇلار مەخسۇس بانكا ۋە ئاخبارات ئاپپاراتلىرىنىڭ كومپيۇتېر تورىغا سوقۇنۇپ كىرىپ، ماتېرىيال ئوغرىلاش، پروگراممىلارنى ئۆچۈرۈۋېتىش، ساختا ئۇچۇر تارقىتىش قاتارلىقلارغا ماھىر بولۇپ، ئۇلارنىڭ قىلىدىغىنى تور ۋە تاراتقۇلارغا قارىتىلغان تىپىك تېرورلۇق ھەرىكىتىدۇر. بىز ئەڭ يېڭى تېخنىكىدىن پايدىلىنىپ، ئەڭ يېڭى ساھەلەردە ئىنسانىيەت بىلەن دۈشمەنلىشىدىغان بۇ خىل تېرورلۇق ھەرىكىتىنى «يېڭى تېرورلۇق ئۇرۇشى» دەپ ئاتىساق مۇۋاپىق بولۇشى مۇمكىن. (نەقىل تۈگىدى)

ئېكولوگىيەلىك ئۇرۇش

«چەكلىمىسىز ئۇرۇش» ناملىق كىتابنىڭ ئاپتورلىرى چياۋ لياڭ بىلەن ۋاڭ شياڭسۇي ئۆز ئەسىرىدە مۇنداق دېگەن:

ئېكولوگىيەلىك ئۇرۇش ــ زامانىۋى تېخنىكىلاردىن پايدىلىنىپ دەريا ئېقىنلىرىغا، دېڭىز-ئوكيانلارغا، يەر پوستىغا، قۇتۇپ مۇزلىرىغا، ئاتموسفېرا ئايلىنىشىغا ۋە ئوزون قاتلىمىنىڭ تەبىئىي ھالىتىگە تەسىر كۆرسىتىپ، ھۆل-يېغىن مىقدارىنى، تېمپېراتۇرانى، ھاۋا تەركىبىنى، دېڭىز يۈزى ئېگىزلىكىنى، كۈن چۈشۈش مىقدارىنى ئۆزگەرتىش، شۇنداقلا سۈنئىي يەر تەۋرىتىش قاتارلىق ئۇسۇللار ئارقىلىق يەرشارىنىڭ فىزىكىلىق مۇھىتىنى ۋەيران قىلىش ياكى رايونىنىڭ ئېكولوگىيەسىنى ئۆزگەرتۈېتىش ئۇرۇنۇشى بولۇپ، بۇ يېڭى تىپتىكى «غەيرىي ھەربىي خاراكتېرلىك ئۇرۇش» ئۇسۇلىدۇر. بەلكىم، ئۇزۇنغا قالماي سۈنئىي پەيدا قىلىنغان «ئېل نىنو» (El Niño: تىنچ ئوكيانىنىڭ شەرقىدىكى سۇلارنىڭ بىر قانچە يىلدا بىر قېتىم بىنورمال رەۋىشتە ئىسسىپ كېتىش ھادىسىسى، ت) ياكى «لا نىنا» (La Niña: «ئېل نىنو ھادىسىسى»نىڭ دەل ئەكسى بولۇپ، تىنچ ئوكيانىنىڭ شەرقىدىكى سۇلارنىڭ پەۋقۇلئاددە سوۋۇپ كېتىش ھادىسىسى، ت) ھادىسىلىرى مەلۇم دۆلەتلەرنىڭ ياكى دۆلەتتىن تاشقىرى تەشكىلاتلارنىڭ قولىدىكى يەنە بىر خىل دەرىجىدىن تاشقىرى قورال بولۇپ قېلىشى مۇمكىن. بولۇپمۇ تېرورلۇق خۇسۇسىيىتىگە ئىگە دۆلەتتىن تاشقىرى تەشكىلاتلار جەمئىيەت ۋە ئاۋامغا قارىتا ھېچقانداق مەسئۇلىيەتىنى ئۇستىگە ئالمىغاچقا ۋە ھەرۋاقىت كۈتۈلمىگەن ئىشلارنى قىلغاچقا، ئېكولوگىيەلىك ئۇرۇش قوزغايدىغان سۈبېيكت بولۇش ئېھتىماللىقى تېخىمۇ يۇقىرى. شۇنداقلا، رېئال خەتەر شۇ يەردىكى، ئىمكانقەدەر تېز تەرەققىي قىلىشنى كۆزلەش نەتىجىسىدە، يەرشارىنىڭ ئېكولوگىيەلىك مۇھىتى دائىم ھالاكەت گىردابىدا

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
www.uyghurkitap.com

تۇرغاچقا، ئۇنىڭغا قىلىنغان شۇنچىكى زەربە بىر مەيدان ئېكولوگىيەلىك بوھران پەيدا قىلىشقا يېتىدۇ. (نەقىل تۈگىدى)

مەن پولكوۋنىكلارنىڭ «11 ـ سېنتەبىر ۋەقەسى»دىن ئىككى يىل بۇرۇن تېرورلۇققا ۋە ئۇسامە بىن لادېنغا بولغان تونۇشىنىڭ قانچىلىك ئېنىق ئىكەنلىكىنى يەنە بىر قېتىم تەكىتلەشكە مەجبۇرمەن. ئۇلار دۇنيادىكى بىردىنبىر دەرىجىدىن تاشقىرى چوڭ دۆلەت (يەنى ئامېرىكا)نى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئەنئەنىۋى قىسىملارنىڭ خەلقئارا قانۇنلارنى ۋە جەڭ قائىدىلىرىنى پىسەنتىگە ئالمايدىغان تېرورچىلارغا قارشى تۇرۇشقا تەييارلىنىپ بولالمىغانلىقىنى كۆرۈپ يەتكەنىدى. ئۇلار ئامېرىكانىڭ سىياسەتلىرى ۋە ھۆكۈمەت ئاپپاراتلىرى چەكلىمىسىز ئۇرۇش مېتودىنى قوللىنىدىغان تېرورچىلارنى بايقاش ۋە توسۇشتا قىينىلىدۇ، دەپ قارايتتى. «كالا بوغۇزلايدىغان پىچاقتا چۈجە ئۆلتۈرىدىغان» (牛刀杀鸡) دېگەن ئوخشىتىش بۇش ھۆكۈمىتىنىڭ «تېرورلۇققا قارشى (يەرشارىۋى) ئۇرۇش»ىنى تەسۋىرلەشتىكى كىشىنى بىئارام قىلىدىغان، ئەمما توغرا سۈپەت ئىدى.

ئاپتورلار مۇۋەپپەقىيەتلىك ھالدا ئايروپىلان بۇلاشنىڭ ياكى بىئو ـ خىمىيىلىك ھۇجۇمنىڭ تەسىرىنىڭ ئەمەلىي ئۆلۈم ـ يېتىم سانىنىڭكىدىن كۆپ ئېشىپ كېتىدىغانلىقىنى، بانكا ھېساباتلىرىنى ئۆچۈرۈۋېتىدىغان ياكى ئېلېكتر تورىغا بۇزغۇنچىلىق قىلىدىغان تور ھۇجۇملىرىنىڭمۇ شۇ خىل ئۈنۈمگە ئىگە ئىكەنلىكىنى چۈشىنەتتى. ئۇلار خىتاي كومپارتىيەسىگە كونكرېت تاكتىكىلارنى قوللىنىش ھەققىدە مەسلىھەت بەرمەستىن، چەكلىمىسىز ئۇرۇشتا پايدىلىنىش مۇمكىن بولغان بارلىق تاللاشلارنى ئېدىتلاۋاتقان ئىدى. بۇ خىل رەھىمسىز تاللاش تىزىملىكى چوقۇم بىز (يەنى ئامېرىكا)نىڭ دۆلەت بىخەتەرلىك تىپىمىزغا مۇناسىۋەتلىك ئىدى، بولۇپمۇ كورونا ۋىرۇسىدىن مەنبەلەنگەن ئۇزۇنغان سوزۇلغان بوھراندىن كېيىن تېخىمۇ شۇنداق. ياكى بىز خىتاي كومپارتىيەسى پايدىلىنىشقا تەشنا بولغان پۇرسەتلەرنى تونۇپ يېتىشكە بەكلا كىرىشىۋالدۇقمۇ؟

تۇنجى قېتىم «چەكلىمىسىز ئۇرۇش»نى ئوقۇغىنىمدا، ئېكولوگىيەلىك ئۇرۇشقا ئالاقىدار كېيىنكى بۆلەك ماڭا تولىمۇ بىمەنە تۇيۇلغانىدى. ھالبۇكى، ئارىدىن يىگىرمە يىل ئۆتكەندىن كېيىن، بىز كىلىمات ئۆزگىرىشنىڭ ئۇزۇن مۇددەتلىك تەھدىتى ۋە خىتاينىڭ ئۇنى كۈچەيتىشتىكى رولىنى تېخىمۇ ئېنىق تونۇپ يەتتۇق. خىتاي كومپارتىيەسى كاربون تۆت ئوكسىد قويۇپ بېرىشتە دۇنيادا بىرىنچى ئورۇندا تۇرىدىغان بولۇپ، بارغانسېرى تېز سۈرئەتتە يەر شارىنى ئىسسىتىۋېتىۋاتىدۇ. خىتاي يەنە ئۆزىنىڭ غايەت زور نوپۇسىنىڭ قورسقىنى تويغۇزۇشقا بولغان تىنىمسىز ئىستىكى سەۋەبلىك، دېڭىز ـ ئوكيانلاردىكى بېلىقلارنى چەكتىن ئاشۇرۇپ تۈگىتىۋېتىشتىكى باش جىنايەتچىدۇر. گەرچە خىتاي «پارىژ كېلىشىمى»گە ئىمزا قويغان بولسىمۇ، لېكىن خىتاي كومپارتىيەسى پىكىر بىلدۈرگەن باشقا مەسىلىلەردىكىگە ئوخشاشلا، بىز خىتاينىڭ كىلىمات ئۆزگىرىشىگە تاقابىل تۇرۇش نىيىتى بارلىقى توغرىسىدىكى ھەرقانداق سۆزلەرگە زىنھار

ئەۋلاد گۇرۇپىسى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

ئىشىنەلمەيمىز. مەسىلەن، خىتاي سىلانېتىس گازىنى (Shale gas ـــ سىلانېتىس قەۋىتىدىكى تەبىئىي گاز، ت) بار كۆچى بىلەن قېزىۋاتىدۇ.

شۇنداق بولۇشىغا قارىماستىن، گرېتا سانبېرگقا (Greta Thunberg) ئوخشاش كىلىمات پائالىيەتچىلىرى خىتاينىڭ يېقىنقى يىگىرمە يىلدىكى كەڭ كۆلەملىك ئېكولوگىيەلىك بۇزغۇنچىلىقتىكى رولىنى زىنھار تەنقىد قىلىپ باقمىدى. ئەكسىچە، ئۇلار دىققىتىنى غەربنىڭ جىنايەتلىرىگىلا مەركەزلەشتۈرۈپ، خىتاينىڭ يېشىللاشتۇرۇش تىرىشچانلىقى ھەققىدىكى ساختا ئۇچۇرلارغا ئالداندى. خىتاي كومپارتىيەسى قوزغىغان ۋە كىلىمات پائالىيەتچىلىرى بىلەن ب د ت قاتارلىق خەلقئارالىق تەشكىلاتلار تەرىپىدىن ئەۋجىگە چىقىرىلىغان بۇ خاتا ئۇچۇر مۇجادىلىسى ئۇچۇر ئۇرۇشى بىلەن ئېكولوگىيەلىك ئۇرۇشنىڭ بىرلەشتۈرۈلگەنلىكىنىڭ مىسالىدۇر. ب د ت مۇ خىتاي بەرگەن پارىلار ۋە خىتاينىڭ ب د ت ئاپپاراتلىرىغا تەسىر كۆرسىتىش ئۇرۇنۇشلىرىنىڭ نەتىجىسىدە، (خىتايدىن سادىر بولغان) بۇ مەسىلىلەرنى كۆرمەسكە سالدى.

شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، ئامېرىكالىقلار كىلىمات ئۆزگىرىشىگە تاقابىل تۇرۇش مەقسىتىدە، ئۆز ئىقتىسادىغا ۋەيران قىلغۇچ زىيان سالىدىغان چەكلىمىلەرنى قوبۇل قىلدى، «مەينەت» ياسىمىچىلىق خىزمىتىنىڭ چەتئەلگە ـــ كۆپىنچە ھاللاردا خىتايغا ـــ يۆتكىلىشىگە ئەگىشىپ، كەڭ كۆلەملىك ئىشسىزلىق تېخىمۇ ئەۋجىگە چىقتى، شۇنداقلا شىركەتلەر بۇ يەرلەردە چەكلىمىسىز ياكى چەكلىمە تولىمۇ ئاز شارائىتتا، مۇھىتنى بىمالال بۇلغىيالايدىغان بولدى. شۇنداقلا، گەرچە سىلانېتىس گازىنى ئىشلىتىش جەريانىنىڭ خەۋپى مۇبالىغىلەشتۈرۈۋېتىلگەن ۋە بۇ (يەنى سىلانېتىس گازىنى ئىشلىتىش) بىزنىڭ تەبىئىي گاز چىقىمىمىزنى دۇنيادىكى ئەڭ تۆۋەن سەۋىيەگە چۈشۈرگەن بولسىمۇ، لېكىن ئامېرىكا سىياسىيونلىرى يەنىلا سىلانېتىس گازىنى ئىشلىتىشنى چەكلەشنىڭ كويىدا.

مەن سۆزنىي رەۋىشتە «ئېل نىنو» ھادىسىسى پەيدا قىلىشنىڭ مۇمكىن ياكى ئەمەسلىكىنى بىلمەيمەن، ئەمما خىتاينىڭ كىلىمات ئۆزگىرىشىدىن غەربنى ئالداش ۋە كونترول قىلىشنىڭ يەنە بىر پۈرسىتى سۆپىتىدە پايدىلىنىشى كىشىنى ئەندىشىگە سالىدۇ.

غەيرىي ھەربىي خاراكتېرلىك ئۇرۇشنىڭ تېخىمۇ كۆپ تۈرلىرى

«چەكلىمىسىز ئۇرۇش» ناملىق كىتابنىڭ ئاپتورلىرى چياۋ لياڭ بىلەن ۋاڭ شياڭسۇي ئۆز ئەسىرىدە مۇنداق دېگەن:

يۇقىرىدا بايان قىلىنغانلاردىن سىرت، بىز يەنە غەيرىي ھەربىي خاراكتېرلىك ئۇرۇشنىڭ مەۋجۇت ياكى ۋۇجۇدقا چىقىشى مۇمكىن بولغان نۇرغۇن ۋاستىلىرىنى ۋە شەكىللىرىنى مىسال كەلتۈرەلەيمىز. مەسىلەن:

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
www.uyghurkitap.com
ئەۋلاد گۈزەللىمىسى

* پىتنە-پاسات تارقىتىش ۋە قورقۇتۇش ئارقىلىق دۇشمەننىڭ ئىرادىسىنى سۇندۇرىدىغان پسىخىكا ئۇرۇشى

* بازارنى قالايمىقانلاشتۇرۇپ، ئىقتىسادىي تەرتىپنى ۋەيران قىلىدىغان ئەتكەسچىلىك ئۇرۇشى

* كىشىلەر كۆرىدىغان ۋە ئاڭلايدىغان ئۇچۇرلارنى تىزگىنلەش ئارقىلىق جامائەت پىكرىنى يېتەكلەيدىغان تاراتقۇ ئۇرۇشى

* باشقا ئەللەرنى ئاپەتكە مۇپتىلا قىلىپ غايەت زور پايدىغا ئېرىشىدىغان زەھەرلىك چېكىملىك ئۇرۇشى

* تولىمۇ خۇپىيانە، مۇداپىئەلەنگىلى بولمايدىغان تور ئۇرۇشى

* ئۆلچەمنى ئۆزى بېكىتىپ، پاتېنتنى مونوپول قىلىدىغان تېخنىكا ئۇرۇشى

* كۈچ كۆرسىتىپ، دۇشمەنگە پوپوزا قىلىدىغان مەۋھۇم ئۇرۇش

* تەبىئىي بايلىق زاپىسىنى تالان-تاراج قىلىپ بايلىق جۇغلايدىغان تەبىئىي بايلىق ئۇرۇشى

* كۆرۈنۈشتە خەيرخاھلىق قىلىپ، ئەمەلىيەتتە تىزگىنلەشنى مەقسەت قىلغان ئىقتىسادىي ياردەم ئۇرۇشى

* ئاساسىي ئېقىمغا باشلامچىلىق قىلىپ، ئۆزگىلەرنى ئاسىمىلياتسىيە قىلىدىغان كۈلتۇر ئۇرۇشى

* پۇرسەتنى چىڭ تۇتۇپ، قائىدە-نىزام بېكىتىدىغان خەلقئارالىق قانۇنلار ئۇرۇشى

قانچىلىك يېڭى تېخنىكا بار بولسا، شۇنچىلىك يېڭى ئۇرۇش قىلىش ۋاستىسى ۋە شەكلى (ئۇشبۇ ۋاستە ۋە شەكىللەرنىڭ گىرەلەشتۈرۈپ، ئىجادىي رەۋىشتە قوللىنىشى تېخى بۇنىڭ سىرتىدا) بار بولغان بۇ دەۋردە، بارلىق ۋاستە ۋە شەكىللەرنى بىر-بىرلەپ ساناش تامامەن بىھۇدە ئىشتۇر ... چەكسىزلىككە يېقىن كۆپ خىل تاللاشلار ئالدىدا، كىشىلەر نېمە ئۈچۈن ئۆز-ئۆزىنى چۈشەپ، ئۇرۇش ۋاستىلىرىنى تاللاش ۋە ئىشلىتىشنى قورال كۈچى بىلەن ھەربىي ساھەگىلا چەكلەپ قويسۇن؟ قورالسىز، غەيرىي ھەربىي، ھەتتا ئۆلتۈرمەيدىغان-يارىلاندۇرمايدىغان، قان تۆكمەيدىغان ئۇسۇللار ئارقىلىقمۇ ئوخشاشلا — ھەتتا، تېخىمۇ ياخشى رەۋىشتە — ئۇرۇشنىڭ نىشانىنى ئىشقا ئاشۇرغىلى بولىدۇ. بۇ خىل نۇقتىئىنەزەر «ئۇرۇش قان تۆكىدىغان سىياسەتتۇر» دېگەن گەپنى، شۇنداقلا كىشىلەرنىڭ «قورالىق ئۇرۇش توقۇنۇشنى ھەل قىلىشنىڭ ئاداققى ۋاستىسىدۇر» دېگەن قارىشىنى ئۆزگەرتتى ... ئۇرۇش ئۇقۇمىنىڭ كېڭىيىشى ئۇرۇش پائالىيەتلىرىگە ئالاقىدار ساھەلەرنىڭ كېڭىيىشى بىلەن نەتىجىلەندى ... ئەتە-ئۆگۈن يۈز بېرىدىغان ھەرقانداق ئۇرۇش قورالىق ئۇرۇش بىلەن قورالسىز ئۇرۇشنىڭ ئەبجەش بىرىكمىسى بولغان كەڭ مەنىدىكى ئۇرۇشتۇر.

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاپخانىسى

بۇ خىل ئۇرۇشنىڭ مۇددىئاسى «قورال كۈچى ئارقىلىق ئۆز ئىرادىسىنى دۈشمەنگە تېڭىش» بىلەن كۈپايىلەنمەستىن، «ئۆزىنىڭ مەنپەئەت تەلەپلىرىنى دۈشمەنگە قوبۇل قىلغۇزۇش ئۈچۈن، بارلىق ۋاستىلەرنى، جۈملىدىن قورال كۈچى ۋە غەيرىي قورال كۈچىنى؛ ھەربىي ۋە غەيرىي ھەربىي، ئەجەللىك ۋە غەيرىي ئەجەللىك ۋاستىلەرنى ئىشلىتىش» بولۇشى كېرەك. (نەقىل تۈگىدى)

بۇ باب پولكوۋنىكلارنىڭ چەكلىمىسىز ئۇرۇش تەسەۋۋۇرىنىڭ نە قەدەر ئىجادىي ئىكەنلىكىنى نامايەن قىلغان مۇشۇ پاراگراف بىلەن ئايىغلاشقان. خىتاي كومپارتىيەسى ئۇلارنىڭ بارلىق غەيرىي ھەربىي تاكتىكىلىرىنى ـــ بۇنىڭ ئىچىدە بەزىلىرىنى سىز ئاڭلاپمۇ باقمىغان بولۇشىڭىز مۇمكىن ـــ تەكرار-تەكرار ئىشلەتتى.

ئەتكەسچىلىك ئۇرۇشى؟ خىتاي تاموژنا بېجى يېكى باشقا بەلگىلىمىلەردىن قېچىش ئۈچۈن، ئۆز مالىلىرىنى ئاۋۋال ئۈچىنچى بىر دۆلەتكە يۆتكەپ، ئاندىن ئۇ يەردىن ئەسلى نىشانغا توشۇيدۇ. خىتاينىڭ بۇ خىل يۆتكەپ توشۇشى ئەرزان باھالىق خىتاي مالىلىرىنىڭ ئامېرىكا بازىرىغا تۆكمە قىلىنىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن لايىھەلەنگەن ئامېرىكا سودا سىياسەتلىرىگە بۇزغۇنچىلىق قىلماقتا.

تاراتقۇ ئۇرۇشى؟ خىتاي ھوللىۋۇدنىڭ خىتاي توغرىسىدىكى تەسۋىرلىرىگە تەسىر كۆرسىتىش ئۈچۈن شىددەتلىك مۇجادىلە قىلدى. «خىتاي دۇنيادىكى ئىككىنچى چوڭ كىنو ئىستېمالچىسى. شۇڭا ئامېرىكالىق فىلىم ئىشلىگۈچىلەرنىڭ خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ كۇلتۇرگە مەسئۇل ئاپپاراتلىرىنى خۇش قىلىشقا ئۇرۇنۇشى تەبىئىي ئەھۋال. ئۇلارنىڭ بۇ ئىشنى قىلىۋاتقىنىغا ئۇزۇن يىللار بولدى» دەيدۇ ستېفېن كولبېرت (Stephen Colbert).

زەھەرلىك چېكىملىك ئۇرۇشى؟ خىتاي فېنتانىل ۋە باشقا زەھەرلىك چېكىملىكلەرنى ئامېرىكاغا ئەتكەس قىلىدى. بۇ ھەقتە، خەنس ۋون سىپاكوۋسكى (Hans A. von Spakovsky) بىلەن پېيتون سمىس (Peyton Smith) يازغان «خىتاي فېنتانىل ئارقىلىق ئامېرىكانى زەھەرلىمەكتە» دېگەن ماقالىدە شۇنداق دېيىلگەن: «ئامېرىكا كۆچمەنلەر ۋە تاموژنا قانۇن ئىجرائاتى ئىدارىسى (Immigration and Customs Enforcement ـــ ئامېرىكا دۆلەت بىخەتەرلىك مىنىستىرلىقى قارمىقىدىكى قانۇن ئىجرا قىلىش ئورگىنى بولۇپ، 2003-يىلى تېرورلۇققا قارشى تۇرۇش ئۈچۈن قۇرۇلغان. ئاساسلىقى ئامېرىكا كۆچمەنلەر ۋە تاموژنا ساھەسىدىكى قانۇنسىز كۆچمەنلىك، ئەتكەسچىلىك ۋە باشقا ۋەقەلەرنى بايقاش، تەكشۈرۈش ۋە بىر تەرەپ قىلىشقا مەسئۇل، ت) خىتايىنى ئامېرىكاغا كىرگەن قانۇنسىز فېنتانىل ۋە ئاغرىق توختىتىش دورىلىرىسىمان بۇيۇملارنىڭ ئاساسلىق مەنبەسى دەپ بېكىتتى. زەھەرلىك چېكىملىك ئەتكەسچىلىرى خىتايدا ياسالغان فېنتانىلنى توشۇشتا ئاساسلىقى مۇنداق ئىككى ئۇسۇلنى قوللىنىدۇ: فېنتانىل يا خەلقئارالىق پوچتا ئارقىلىق بىۋاستە ئامېرىكاغا ئەۋەتىلىدۇ، يېكى ئامېرىكاغا ئەتكەس قىلىنىش مەقسىتىدە ئاۋۋال مېكسىكاغا توشۇلىدۇ.»

ئەۋلاد گۈزەللىمىسى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

تور ئۇرۇشى؟ ئامېرىكا ئەدلىيە مىنىستىرلىقى خىتايىنى يۇزدىن ئارتۇق ئامېرىكا شىركىتىگە تور ھۇجۇمى قىلدى دەپ ئەيىبلىدى. بۇ ھەقتە، 2020-يىلى 9-ئايدا، ئەينى ۋاقىتتىكى مۇئاۋىن ئەدلىيە مىنىستىرى جېففرېي روسېن (Jeffrey Rosen) «ۋال كوچىسى گېزىتى»گە مۇنداق دېگەن: «ئەدلىيە مىنىستىرلىقى ئۇشبۇ خىتاي پۇقرالىرىنىڭ كومپيۇتېرغا قانۇنسىز سوقۇنۇپ كىرىشىنى ۋە تور ھۇجۇمىنى توسۇش ئۈچۈن، قولىدىكى بارچە ئىمكانلىرىنى ئىشقا سالدى. كىشىنى ئەپسۇسلاندۇرىدىغىنى شۇكى، خىتاي كومپارتىيەسى باشقىچە يول تۇتۇپ، ئۆز دۆلىتىنى خىتايىنىڭ سىرتىدىكى كومپيۇتېرلارغا ھۇجۇم قىلىپ، خىتايغا پايدىلىق ئەقلىي مۇلۇكلەرنى ئوغرىلايدىغان تور جىنايەتچىلىرىنىڭ بىخەتەر پاناھگاھىغا ئايلاندۇردى.»

تېخنىكا ئۇرۇشى؟ خىتاي 5G سىمسىز تورىنىڭ خەلقئارا ئۆلچىمىنى ئۆز ئالدىغا بېكىتىشكە ئۇرۇنۇۋاتىدۇ. ھەربىي تەھلىلچى، قورال-ياراغ كونترولى ئىشلىرىغا مەسئۇل سابىق مۇئاۋىن دۆلەت سېكرېتارى فرانك روس 2020-يىلى 5-ئايدا مۇنداق دېگەن: «ئامېرىكا-خىتاي رىقابىتى ماھىيەتتە يەرشارى ئۈچۈر تېخنىكىسى ئۈل مۇئەسسەسىلىرى ۋە ئۆلچىمىنى كىمنىڭ كونترول قىلىدىغانلىقىغا ئالاقىدارىدۇر. مېنىڭچە، شۇنداق دېيىشكە بولىدۇكى، 21-ئەسىردە كىم ئۈچۈر ئۈل مۇئەسسەسىلىرىنى كونترول قىلسا، دۇنياغا شۇ ھۆكۈمرانلىق قىلىدۇ.»

تەبىئىي بايلىق ئۇرۇشى؟ خىتاي ئىزچىل ھالدا كۇنسېرى مۇھىملىشۋاتقان ئاز ئۈچرايدىغان تۇپراق ئېلېمېنتلىرى (rare-earth element ــــ تىلىمىزدا خىتايچە «稀土»غا ئاساسەن «سىرەك تۇپا» دەپ تەرجىمە قىلىنىپ كەلگەن بۇ ئاتالغۇ ئېلېمېنتلارنىڭ دەۋرىي جەدۋىلىدىكى ئۈچىنچى گۇرۇپپىدىكى سكاندىي، ئىتتىربي ۋە لانتان قاتارلىق 17 خىل خىمىيەلىك ئېلېمېنتنىڭ كوللېكتىپ ئىسمى بولۇپ، بۇ ئېلېمېنتلار ئېلېكترونلۇق زاپچاسلار، لازېر، ئەينەك، ماگنىت، سانائەت ۋە خىمىيەلىك كاتالىزاتور قاتارلىق ساھەلەردە كۆپ خىل ئىشلارغا كەڭ دائىرىدە قوللىنىلىدۇ. ت) مېتالى بازىرىنى تىزگىنلەشكە ئۇرۇنۇپ كەلدى. «دېترويىت خەۋەرلىرى» گېزىتىنىڭ 2020-يىلى 11-ئايدىكى خەۋىرىگە كۆرە، «ھازىر ئامېرىكادا ئىشلىتىلىدىغان ئاز ئۈچرايدىغان تۇپراق ئېلېمېنتلىرى مېتاللىرىنىڭ سەكسەن پىرسەنتىنى خىتاي تەمىنلەيدۇ، خىتايىنىڭ ئامېرىكا ۋە باشقا ئىلغار دۆلەتلەرگە قارىغاندا نىسبەتەن تۆۋەن مۇھىت ئۆلچىمى قوللىنىدىغانلىقى بۇنىڭدىكى قىسمەن سەۋەبتۇر. خىتاي يەنە ئۆزىنىڭ لىتىي ئىئونلۇق باتارىيە سانائىتىدىكى ھەيران قالارلىق ئۈستۈنلۈكىنى بارغانسېرى زورايتىۋاتىدۇ. خىتاي پىلانلانغان غايەت زور تېپتىكى باتارىيە زاۋۇتلىرىنىڭ سانىنى 107 گە كۆپەيتكەن بولۇپ، نۆۋەتتە بۇنىڭ ئەللىك ئۈچى پائال ھالدا مەھسۇلات ئىشلەپچىقارماقتا. بۇنىڭغا سېلىشتۇرغاندا، ئامېرىكادا پىلانلىنىۋاتقان زور تېپتىكى باتارىيە زاۋۇتىدىن پەقەت توققۇزلا بار. ئامېرىكا ئاپتوموبىل سانائىتىنىڭ ۋە ئۇ تەرەپ تۇرغان مىليونلىغان خىزمەت ئورنىنىڭ كەلگۈسى تولىمۇ نائېنىق.»

ئىقتىسادىي يارىدەم ئۇرۇشى؟ بۇ خىتايىنىڭ «مۇناسىۋەتنى تېخىمۇ قويۇقلاشتۇرۇپ، ھەمكارلىقنى چوڭقۇرلاشتۇرۇپ، ياۋرو-ئاسىيا رايونىنىڭ تەرەققىيات بوشلۇقىنى كېڭەيتىش»نى مەقسەت قىلغان «بىر

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
www.uyghurkitap.com

بەلباغ، بىر يول تەشەببۇسى»نى سۈپەتلەشتىكى ئۆلچەملىك تەبىردۇر. باشقىچە قىلىپ ئېيتقاندا، بۇ قارىماققا سېخىيلىقتەك كۆرۈنىدىغان ئىقتىسادىي ياردەم ئارقىلىق رايوندىكى دۆلەتلەرنىڭ ساداقەتمەنلىكىنى قولغا كەلتۈرۈشنىڭ بىر خىل ئۇسۇلىدۇر.

خەلقئارالىق قانۇن ئۇرۇشى؟ «مىراس فوندى»غا (The Heritage Foundation) كۆرە، «قانۇن ئۇرۇشى پىسخىكا ئۇرۇشى ۋە جامائەت پىكرى/تاراتقۇ ئۇرۇشىنىڭ مۇھىم قوراللىرىدىن بىرىدۇر. ئۇ ھەم رەقىبلەرنىڭ، ھەم بىتەرەپ تۈرغانلارنىڭ ھەربىي ۋە مەمۇرىي ئاپپاراتلىرىدا، شۇنداقلا ئۇلارنىڭ خەلقى ئارىسىدا رەقىبىنىڭ ھەرىكىتىنىڭ يوللۇقلىقىغا قارىتا گۇمان قوزغاپ، بۇ ئارقىلىق سىياسىي ئىرادىنى ۋە قوللاشنى سۇسلاشتۇرىدۇ، ھەتتا ھەربىي ھەرىكەتكە توسقۇنلۇق قىلىدۇ. ئۇ يەنە جامائەت پىكرى/تاراتقۇ جېڭىنى ماتېرىيال بىلەن تەمىنلەيدۇ.»

تاجسىمان ۋىرۇس ۋاباسىدا كۆرگىنىمىزدەك، خىتاي ئەڭ زور ئۇنۇمگە ئېرىشىش ئۈچۈن بۇ ۋە باشقا تاكتىكىلارنى بىرلەشتۈرۈپ ئىشلىتىشكە ماھىر. بۇ تاكتىكىلار تاراتقۇ ئۇرۇشى، خاتا ئۇچۇر تارقىتىش ۋە دۇنيادىكى بىگۇناھ پۇقرالارنىڭ سالامەتلىكى ۋە بىخەتەرلىكىگە پەرۋاسىزلارچە سەل قاراش قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

يېقىرمە يىل ئىلگىرى «چەكلىمىسىز ئۇرۇش»نى تۇنجى قېتىم ئوقۇغىنىمدا، مەن خىتاي خەلق ئارمىيەسىنىڭ بۇ ئىككى نەپەر پولكوۋنىكنىڭ يۇقىرىقى قىلمىشلارنى ئوخشىتىش تەرىقىسىدە ئەمەس، بەلكى ھەقىقىي مەنىدە «ئۇرۇش» دەپ سۈپەتلىگەنلىكىگە ئىشىنەلمىگەنىدىم. مەنمۇ ئامېرىكا دۆلەت مۇداپىئە مىنىستىرلىقىنىڭ رەھبەرلىرىگە ئوخشاش، دىققىتىمنى ئەنئەنىۋى ئۇرۇش جەھەتتىكى ئىقتىدارىمىزنى بارغانسېرى تاكامۇللاشتۇرۇشقا مەركەزلەشتۈرۈپ، بۇ خىل سۆزلەرگە ئەستايىدىل مۇئامىلە قىلمىغانىدىم. لېكىن، (يۇقىرىدا قەيت قىلىنغان) بۇ خىل ئۇرۇشلارنىڭ نە قەدەر ئېغىر ۋە ئەجەللىك ئىكەنلىكىنى ھەممىمىز تەسەۋۋۇر قىلالايمىز. بىز بۇ خىل غەيرىي ئەنئەنىۋى ھۇجۇملار ئۈچۈن تەييارلىق كۆرمىگەن ھەربىر كۈن دۆلىتىمىزنىڭ ھاياتىي كۈچىنى ئاستا ـ ئاستا خورىتىۋاتقان كۈندۇر.

ئەۋلاد گۈزەللىمىسى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

ئالتىنچى باب: قۇملۇق بورىنى: نادىر ھەربىي ئەسەر

پولكوۋنىكلارنىڭ بىرىنچى قېتىملىق پارس قولتۇقى ئۇرۇشى توغرىسىدىكى مەخسۇس تېمىلىق تەتقىقاتى ئۇلارنىڭ تەپەككۇرىنى چۈشىنىشتە پەۋقۇلئاددە مۇھىم. بۇ ئۇرۇش 1990 ـ يىللار بويىچە خىتاي ھۆكۈمىتى ۋە ئارمىيەسىنىڭ نۇرغۇن قاتىلاملىرىدا كەڭ كۆلەمدە تەتقىق قىلىنغان. لېكىن، (شۇلارنىڭ ئىچىدە) چياۋ لياڭ بىلەن ۋاڭ شياڭسۇي بىر قاتار مۇرەككەپ ساۋاقلارنى يەكۈنلەپ چىققان بولۇپ، بىز بۇنىڭ خىتاي دائىرىلىرىنىڭ بۈگۈنگىچە بولغان ئىستراتېگىيەلىك تەپەككۇرىدا ئىپادىلەنگەنلىكىگە شاھىت بولماقتىمىز. پولكوۋنىكلارنىڭ نەزىرىدە، «قۇملۇق بوراىنى» ھەرىكىتى «پايدىسى زىيىنىنى قاپلىيالمىغان غەلىبە، پارلاق ئۇتۇق، ئەمما خاتا ساۋاق» ئىدى. بۇ باب ئاشۇ قېتىملىق ئۇرۇش توغرىسىدىكى مەن ئۇچراتقان ئەڭ چوڭقۇر تەھلىلدۇر. چياۋ لياڭ بىلەن ۋاڭ شياڭسۇي شۇ قېتىملىق ئۇرۇشنىڭ كېيىنكى تەسىرىنى ـــ ياخشى ـ ياماں بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ـــ ئۆزىمىزنىڭ ھەربىي تەھلىلچىلىرىدىن بەكرەك چۈشەنگەنىدى. ئۇلار ئامېرىكانىڭ مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشىدىكى ئامىللارنى چوڭقۇر ۋە مۇرەككەپ رەۋىشتە تەتقىق قىلىپ، ئامېرىكانىڭ قوماندانلىق شتابىنىڭ قۇرۇلمىسىنى ۋە يېقىنقى ئىسلاھاتلارنىڭ قارار چىقىرىشنى قانداق راۋانلاشتۇرغانلىقى قاتارلىقلارنى تەلتۆكۈس چۈشىنىدىغانلىقىنى نامايان قىلغان. دەرۋەقە، ئۇلار بۇ جەھەتتە قاتتىق ئىزدەنگەنىدى.

ئۇلار ئۇرۇشنىڭ يوللۇقلۇقىغا ئۇل سالغان دىپلوماتىك ئاساس ۋە ئامېرىكاغا يارىدەم بەرگەن كەڭ كۆلەملىك دۆلەتلەر ئىتتىپاقىغا ھەۋەس قىلغان. خىتاي خەلقئارالىق تەشكىلاتلارغا سىڭىپ كىرىشنىڭ قىممىتىنى تونۇپ يەتكەن. شۇنداقلا، تاراتقۇلارنىڭ، بولۇپمۇ 24 سائەت توختاۋسىز تارقىتىش بېرىدىغان يەر شارىۋى سىملىق تېلېۋىزىيەنىڭ ئۇرۇشنى شەكىللەندۈرۈشتىكى رولى، خىتاي كومپارتىيەسىنىڭ ئۆز تاراتقۇلىرىنى تىزگىنلەپ، ئۇنى تاشقى دۇنيادىن ئايرىۋېتىشكە ئەسەبىيلەرچە ئۇرۇنۇشىغا سەۋەب بولدى. پولكوۋنىكلارنىڭ ئېيتقىنىدەك، «شۇنداق دېيىشكە بولىدۇكى، ئامېرىكا ئارمىيەسى بىلەن غەرب تاراتقۇلىرى ئاڭلىق يېكى ئاڭسىز رەۋىشتە بىرلىشىپ يېشىلمەس تۈگۈنىدىن بىرنى چىگىدى ـ دە، سادامنىڭ ھۆكۈمرانلىقىدىكى ئىراقنى دارغا ئاستى».

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
www.uyghurkitap.com
ئەۋلاد گۈزەللىمىسى

لېكىن، ئۇلار يەنە: «نۇرغۇنلىغان (يۇقىرى) تېخنىكىلىق قورالىلاردىن ۋۇجۇدقا چىقىقان غەلىبە <كەلگۈسىدىكى ئۇرۇشلارنىڭ ھەممىسى مۇشۇنداق ئاسان بولىدۇ> دېگەن پەرەزگە سەۋەب بولدى» دېگەن يەكۈننى ئوتتۇرىغا قويغان.

شۇنى ئۇنتۇماسلىق كېرەككى، «چەكلىمسىز ئۇرۇش» ئۇرۇش توغرىسىدىكى نۇرغۇن يېڭى تەبىرلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بولسىمۇ، ئەمما ئۇ كونا ئۇرۇش شەكلىنى چەتكە قاقمايدۇ: پولكوۋنىكلار «ئىككىسىدىن بىرىگە تۇرىمىز» دېمەستىن، بەلكى «قوللانغىلى بولمىغانلىكى تاكتىكىلارنىڭ ھەممىسىدىن پايدىلىنىشىمىز كېرەك» دېگەن نۇقتىئىنەزەرنى ئوتتۇرىغا قويغان. بىز تەيۋەن ھەمدە شى جىنپىڭ ۋە ئۇنىڭ سەپداشلىرىنىڭ «تەيۋەننى قايتۇرۇۋېلىش» توغرىسىدىكى بارغانسېرى قاتتىقلىشۋاتقان سۆزلىرى ھەققىدە ئويلانغىنىمىزدا، ھەربىكەتچان ئۇرۇشنى بۇ رەۋىشتە «ئوپېراتسىيە قىلىش» ئەكچ پايدىلىق بولۇشى مۇمكىنلىكىنى بايقايمىز.

پولكوۋنىكلارنىڭ يازمىلىرى بىردەك ھالدا شۇنىڭدىن دېرەك بېرىدۇكى، (تەيۋەنگە قارىتىلغان ئومۇمىيۈزلۈك ھەربىي تاجاۋۇز خىتاي ئەكچ خالىمايدىغان ئىش بولۇشقا قارىماستىن، ئۆز نۆۋىتىدە خىتاي ئەكچ ئاخىرىدا قىلىدىغان ئىش بولۇشى مۇمكىن (يەنى خىتاي تەيۋەنگە قوراللىق تاجاۋۇز قىلىشنى دەسلەپكى قەدەمدە ئويلاشمىسىمۇ، لېكىن بۇنداق قىلىشنى ھەرگىز چەتكە قاقمايدۇ، ت). لېكىن، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، بىز يەنە (تەيۋەنگە قارىتىلغۇسى) بىر قاتار ئايىغى چىقماس يالغان ھۇجۇم، كۈشكۈرتۈش، تەشۋىقات مۇجادىلىسى، سىياسىي ۋە ئىقتىسادىي پوپوزىلارغىمۇ تەييارلىق كۆرۈپ قويۇشىمىز كېرەك. بىز بۇ ھۇجۇملارنى چۈشىنىش ۋە ئۇلارغا تاقابىل تۇرۇش ئۈچۈن، چوقۇم ئىنچىلىك بىلەن قاراتمىلىق سىياسەت تۈزۈپ چىقمىمىز لازىم.

«چەكلىمسىز ئۇرۇش»نىڭ ئۈچىنچى بابىدىن نەقىللەر

كلاسسىك ئۇرۇش

«چەكلىمسىز ئۇرۇش» نامىلىق كىتابنىڭ ئاپتورلىرى چياۋ لياڭ بىلەن ۋاڭ شياڭسۇي ئۆز ئەسىرىدە مۇنداق دېگەن:

بەلكىم (پارس قولتۇقى ئۇرۇشىدىكى) غەلىبىنىڭ بەكلا ئاسان قولغا كەلگەنلىكىدىن بولسا كېرەك، خۇشاللىقتىن خۇددىنى يوقاتقان سام تاغلار (ئامېرىكالىقلار)نىڭ ئىچىدە تا بۈگۈنگىچە بۇ ئۇرۇشنىڭ ئەھمىيىتىنى توغرا مۆلچەرلىيەلىگەنلەر يەنىلا ئىنتايىن ئاز. زىيادە ھاياجانلىنىپ كەتكەن بەزى كىشىلەر بۇ غەلىبە سەۋەبلىك ئامېرىكانىڭ يېڭىلمەس ئىكەنلىكىنى كۆيلەش بىلەن ئاۋارە بولسا، يەنە بىر قىسىم ئەس-ھوشى جايىدا كىشىلەر ــ بۇلارنىڭ كۆپىنچىسى «قۇملۇق بورىنى»غا قاتناشمىغان گېنراللار ۋە

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
www.uyghurkitap.com
ئۆكتەبىر 2022 19

ھەربىي تەھلىلچىلەردۇر ــ مۇرەككەپ ۋە نازۇك روھىي ھالەتتە، «قۇملۇق بورىنى»نى بىر مەيدان كلاسسىك ئۇرۇش ئەمەس، دەپ قاراشتى. ئۇلار بۇ ئارقىلىق «بۇ قەدەر كۆڭۈلدىكىدەك شارائىتتا قىلىنغان ئۇرۇش ئۆرنەك قىلىشقا ئەرزىمەيدۇ» دېمەكچى ئىدى. بۇنداق گەپ كىشىگە «قول يەتمىگەن ئۈزۈم ئاچچىق» دېگەندەك تۇيغۇ بېرىدۇ ... بىز ئامېرىكالىقلارنى ماختاپ داستان يازماقچى ئەمەس. لېكىن، «قۇملۇق بورىنى» ئۇرۇشقا قاتناشقۇچى دۆلەتلەرنىڭ كۆپلۈكى، كۆلىمىنىڭ چوڭلۇقى، داۋاملاشقان ۋاقتىنىڭ قىسقىلىقى، تالاپەتنىڭ ئازلىقى، نەتىجىسىنىڭ پارلاقلىقى بىلەن، ئەھلى جاھانىنى ھاڭ-تاڭ قالدۇرۇپ، ھەممەيلەننىڭ كۆز ئالدىدا ئاياغلاشقاندا، كىممۇ تېخنىكىلار بىر گەۋدىلەشتۈرۈلگەن-يەرشارىلىشىش دەۋرىدىكى ئۇرۇشنىڭ يېتىپ كەلگەنلىكىدىن بېشارەت بېرىدىغان كلاسسىك ئۇرۇشنى ــ گەرچە ئۇ نوقۇل ھالدا ئامېرىكانىڭ تېخنىكىلىرى ۋە ئامېرىكاچە جەڭ تاكتىكىسىدىن ۋۇجۇدقا چىققان كلاسسىك بولسىمۇ ــ ئۆزىنىڭ سىرلىق ئۇرۇش تارىخىغا قارايدىغان تۇنجى ئىشىكىنى ئاچمىدى دېيەلىسۇن؟

بىز ئاللىقاچان يۇز بەرگەن ئۇرۇش ئارقىلىق نېمىنىڭ «تېخنىكىلار بىر گەۋدىلەشتۈرۈلگەن-يەرشارىلىشىش دەۋرىدىكى ئۇرۇش» ئىكەنلىكىنى مۇھاكىمە قىلماقچى بولساق، پەقەت «قۇملۇق بورىنى»لا بىزنى تەييار ئۆرنەك بىلەن تەمىنلىيەلەيدۇ. نۆۋەتتە، ھەرقانداق مەندىن ئېيتقاندا، ئۇ ھەم بىردىنبىر، ھەم كلاسسىك، ھەم شۇ ۋەجدىن بىزنىڭ ئېچ-باغرىنى يېرىپ كۆرۈشمىزگە ئەرزىيدىغان بىر «ئالما»دۇر. **(نەقىل تۈگىدى)**

پولكوۋنىكلار ئالدى بىلەن دىققەت قىلىشقا تېگىشلىك ــ ھەربىي، دىپلوماتىك ۋە تاراتقۇلارنىڭ تەسىرى جەھەتلەردىكى ــ نۇرغۇن ئامىللارنى ۋە ئۇلارنىڭ ئۆزگىچە تەرزدە بىرلەشتۈرۈلگەنلىكىنى توغرا رەۋىشتە كۆرسىتىپ ئۆتكەن. بەزى جەھەتلەردە، «قۇملۇق بورىنى» كەلگۈسىدىكى ــ چەكلىمىسىز ئۇرۇش مېتودىدىن پايدىلىنىشنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ــ خەلقئارالىق توقۇنۇشلارنىڭ بېشارىتى ئىدى. يەنە باشقا جەھەتلەردە، ئۇ تارىختىكى تەكرارلىنىشى ئاساسەن مۇمكىن بولمىغان مىسلىسىز پەيتتۇر. ئاپتورلار ئۇنى ئېچ-باغرىنى يېرىش (ئاناتومىيە قىلىش) ئارقىلىقلا تەتقىق قىلغىلى بولىدىغان «نۇرغۇن كەسمە يۇزى بار ئالما» دەپ ئاتىغان.

ئۇ ئۆز نۆۋىتىدە يەنە «كلاسسىك ئۇرۇش»تۇر. چۈنكى، ئۇ ئىلغار تېخنىكىلارنى غەربنىڭ كلاسسىك ھەربىي ئىستراتېگىيەسىگە تەدبىقلىغان. ئامېرىكانىڭ ئىلغار تېخنىكىلىرىنىڭ، جۈملىدىن سۈنئىي ھەمراھ يول باشلاش سىستېمىسىنىڭ ھەيران قالارلىق قۇدرىتىنىڭ ۋە رادارغا چۈشمەس ئايروپىلانلاردىن قويۇپ بېرىلگەن، دەل جايىغا تېگىدىغان لازېر نۇر ئارقىلىق يېتەكلىنىدىغان قورالالارنىڭ خىل قورالالار سەپلەنگەن ئىراق ئارمىيەسىگە بولغان مۇۋەپپەقىيىتى ئامېرىكالىقلارنىڭ 1990 ـ ۋە 2000 ـ يىللىرىدىكى «ھەربىي ئىنقىلاب نەزەرىيەسى»گە بولغان قىزغىشىنى قوزغىدى. ھەربىي ئىنقىلاب نەزەرىيەسىدە بىزنىڭ ئېنېرگىيەمىزنى ۋە

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
www.uyghurkitap.com

بايلىقمىزنى كۆچلۈك دۆلەت مۇداپىئەسى قۇرۇشنىڭ ئاچقۇچى بولغان تېخنىكىلىق ئەۋزەللىكنى ساقلاشقا ۋە زورايتىشقا مەركەزلەشتۈرۈشمىز كېرەكلىكى ئىلگىرى سۈرۈلدى. ئەپسۇسلىنارلىقى، مەزكۇر ھەربىي ئىنقىلابنىڭ شۇ چاغدا ئوتتۇرىغا چىقىش ئالدىدا تۇرغان خىتاينىڭ چەكلىمىسىز ئۇرۇش ئىستراتېگىيەسىگە قارىتا تامامەن خاتا ئىنكاس ئىكەنلىكى ئىسپاتلاندى. شۇنداقتىمۇ، كىرىمنىي جىلغىسىدىن (يەنى شۇ يەردە ۋۇجۇدقا كەلگەن ئىلغار تېخنىكىلاردىن) پايدىلىنىپ قىرغىن قىلىش ئۇنۇمىنى تېخىمۇ ئاشۇرۇش ئويى يەنىلا ئاساسىي ئېقىمنى ئىگىلەۋەردى.

«شەبنەم» ئىتتىپاقى

«چەكلىمىسىز ئۇرۇش» ناملىق كىتابنىڭ ئاپتورلىرى چياۋ لياڭ بىلەن ۋاڭ شياڭسۇي ئۆز ئەسىرىدە مۇنداق دېگەن:

سادامنىڭ نەزىرىدە، ئىران ئىنقىلابىدا ئامېرىكالىقلارنىڭ گۆرۈگە ئېلىنغانلىقىغا سېلىشتۇرغاندا، كۇۋەيتنى بېسۋېلىش ــ يەنە كېلىپ (ئامېرىكانى) ئالدىن ۋاقىپلاندۇرغان ئەھۋالدا ــ ئەرەب ئائىلىسىنىڭ ئىچكى ئىشىغا ئوخشايتتى. لېكىن، ئۇ يەنىلا بۇ ئىككىسىنىڭ پەرقىنى نەزەردىن ساقىت قىلغاندى. گەرچە ئىراننىڭ ئامېرىكالىقلارنى گۆرۈگە ئېلىۋالغانلىقى ئامېرىكانىڭ يۈزىنى تۆككەن بولسىمۇ، لېكىن ئىراق پۈتۈن غەربنىڭ (نېفىت تەمىناتىدىن ئىبارەت) جان تومۇرىنى بوغۇۋالغاندى ۋە جان ئەلۋەتتە يۈزدىن مۇھىم بولغاچقا، ئامېرىكامۇ، ئىراقنىڭ تەھدىتىنى ھېس قىلغان باشقا دۆلەتلەرمۇ بۇ ئىشقا جىددىي مۇئامىلە قىلماي تۇرالمايتتى. كۆپىنچە ئەرەب ئەللىرى ئامېرىكا بىلەن ئىتتىپاقلىشىشتا سادامدىن ئىبارەت كاپىرنى كۆزدىن يوقىتىپ، ئۇنىڭ قۇدرەت تېپىپ ئۆزلىرىگە زىيان سېلىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىشنى نەزەردە تۇتقان بولۇپ، ئۇلارنى راستلا كۆۋەيت ئۈچۈن ئادالەتنى ياقىلىماقچى، دېگىلى بولمايتتى. ئورتاق مەنپەئەت تەشۋىشى ئامېرىكالىقلارنى ئىراقنى باپلايدىغان ئىتتىپاق تورىنى شىددەتلىك سۈرئەتتە قۇرۇپ چىقىشقا مۇۋەپپەق قىلدى ... نۇرغۇن دۆلەتلەر ئۆزلىرى خالاپ مەزكۇر ئىتتىپاق توربىدىكى مەسئۇل تۈگۈنگە ئايلاندى. گەرچە ياپونىيە بىلەن گېرمانىيە خالىمىسىمۇ، لېكىن يەنىلا مەردلىك بىلەن پۇل چىقاردى. پۇل چىقىرىشتىنمۇ مۇھىم بولغىنى، ئۇلار پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلىپ ئەسكەرمۇ چىقاردى ۋە شۇ ئارقىلىق قايتىدىن خەلقئارالىق چوڭ دۆلەتكە ئايلىنىش قەدىمىنى غىمىسسىدە بېسۋالدى. مىسىر بولسا لۇئىيە بىلەن ئىئوردانىيەنى ئۇرۇشتا بىتەرەپ تۇرۇپ، ئىراقنى قوللىماسلىققا كۆندۈردى-دە، سادام تەلتۆكۈس يېتىم قالدى. ھەتتا، دۆلەت ئىچىدىكى ئورنى ئاجىزلاپ كەتكەن گورباچېفمۇ ئامېرىكانىڭ قوللىشىغا ئېرىشىش ئۈچۈن، ئاخىردا كۆپ دۆلەت ئارمىيەسىنىڭ ئۆزىنىڭ سابىق ئىتتىپاقدىشىغا (ئىراققا) ھۇجۇم قىلىشىغا سۈكۈت قىلدى.

ئامېرىكادەك كۈچلۈك دۆلەتمۇ ئوخشاشلا ئىتتىپاقداش دۆلەتلەرنىڭ قوللىشىغا موھتاج بولىدۇ. بۇ خىل قوللاش ئاساسلىقى قانچىلىك ئەسكەر چىقىرىشتا ئەمەس، بەلكى ھەربىكەتنى يوللۇقلاشتۇرۇشتا ۋە

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
www.uyghurkitap.com

ئارقا سەپ ياردەمدە ئىپادىلىنىدۇ. پرىزدېنت (چوڭ) بۇشنىڭ سىياسىتىنىڭ ئامېرىكا پۇقرالىرىنىڭ ئومۇمىيۈزلۈك ئالقىشىغا ئېرىشەلىشىدە ئۇنىڭ (ئىراققا قارشى) خەلقئارالىق ئىتتىپاق قۇرغانلىقى ۋە شۇ ئارقىلىق خەلقنى بۇ قېتىم ئامېرىكانىڭ باشقىلارنىڭ ئالدام خالتىسىغا چۈشۈپ كەتمىگەنلىكىگە، ئۇرۇش ئۈچۈن پۇل سەرپ قىلغان ۋە قان تۆككەن يالغۇز ئامېرىكالا ئەمەسلىكىگە ئىشەندۈرەلىگەنلىكى مۇھىم رول ئوينىغان. گېرمانىيە ئارمىيەسىنىڭ يەتتىنچى كورپۇسىنى سەئۇدىي ئەرەبىستانىغا يۆتكەپ كېلىش ئۈچۈن شىمالىي ئاتلانتىك ئەھدى تەشكىلاتىغا ئەزا تۆت دۆلەتنىڭ 465 پويىزى، 312 پاراخوتى ۋە 112 كېمە ئەتىرىتى ئىشقا سېلىنغان؛ شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، ياپونىيەمۇ ئامېرىكا ئارمىيەسىنىڭ ئوسكۇنىلىرى ئۈچۈن جىددىي ئېھتىياجلىق بولغان مىكرو ئېلېكترون زاپچاسلىرى بىلەن تەمىنلىگەن. بۇ ئامېرىكانىڭ ئۆز ئىتتىپاقداشلىرىغا بارغانسېرى تايىنىپ قېلىۋاتقانلىقىنى تېخىمۇ ئىچكىرىلەپ دەللىلىدى. يېڭى دەۋردە، «تەنها پالۋان» بولۇش ھەم ئاقىللىق ئەمەس، ھەم رېئاللىققا ئۇيغۇن كەلمەيدۇ ... ب د ت خەۋپسىزلىك كېڭىشى ئىراقنىڭ (كۇۋەيتتىن) ئەسكەر چېكىندۈرۈشىنى تەلەپ قىلغان 660-نومۇرلۇق قارارىدىن، ئەزا دۆلەتلەرنىڭ بارلىق ۋاستىلەرنى قوللىنىشىغا ئىجازەت بەرگەن 678-نومۇرلۇق قارارغىچە، ۋاقىتلىق تەشكىللەنگەن بۇ ئىتتىپاق خەلقئارا جەمئىيەتنىڭ ئومۇمىيۈزلۈك ئېتىراپىغا ئېرىشتى. ئىراققا قارىتىلغان ئېمبارگوغا 110 دىن كۆپرەك دۆلەت؛ قوراللىق ھەرىكەتكە ئوتتۇزدىن ئارتۇق دۆلەت ئىشتىراك قىلدى، بۇنىڭ ئىچىدە نۇرغۇن ئەرەب ئەللىرىمۇ بار ئىدى. شۇنىسى روشەنكى، ھەربىر دۆلەت بۇ قېتىملىق ھەرىكەتتىن ئىلگىرى ئۆز مەنپەئەتى ھەققىدە چوڭقۇر كاللا قاتۇرغانىدى.

ب د ت نىڭ ئومۇمىيۈزلۈك قول تىقىشى قىسقا ۋاقىت ئىچىدە شەكىللەنگەن، ھەر يېرىنى شەبنەم قاپلىغان ئۆمۈچۈك تورى كەبى ئاجىز بۇ ئىتتىپاقنى بىر مەيدان ئۇرۇشنىڭ زەربىسىگە بەرداشلىق بېرەلىگۈدەك ھالغا ئەكېلەلمەيتتى. سىياسەتچىلەرگە نىسبەتەن، ئىتتىپاق ــ پايدا-زىيانىنى ئوبدان دەڭسەپ كۆرگەندىن كېيىنكى بىر قېتىملىق باشلىقلار ئۇچرىشىشى، بىر قېتىملىق كېلىشىم ئىمزالىشىش، ھەتتا قىزىق لىنىيەلىك تېلېفوندىكى بىر قېتىملىق ئاغزاكى ۋەدە، خالاس. ھالبۇكى، ئىتتىپاق ھالىتىدە ئۇرۇشقا قاتنىشىدىغان بىر قوشۇنغا نىسبەتەن، ھەرقانداق بىر ھالقىنى نەزەردىن ساقىت قىلىشقا بولمايدۇ. ئامېرىكا ئارمىيەسى ئۆز ئەسكەرلىرىنىڭ ئىسلام دىنىنىڭ بەلگىلىمىلىرىگە خىلاپلىق قىلىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ ئۆزلىرى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ ئۆرپ-ئادەتلىرىگە قەتئىي رىئايە قىلىشىنى بېكىتكەندىن سىرت، يەنە «مەلىكە كۇنارد» ناملىق سايامەت پاراخوتىنى دېڭىزغا توختىتىپ، ئامېرىكا ئەسكەرلىرىنى غەربچە كۆڭۈل ئېلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلغان؛ ئامېرىكا يەنە ئىسرائىلىيەنىڭ (ئىراق ئارمىيەسى قويۇپ بەرگەن) «يەلتاپان» تىپلىق باشقۇرۇلىدىغان بومبا ھۇجۇمىدىن ئۆچ ئالمەن دەپ ئىراققا قارشى بىرلىكسەپنى قالايمىقانلاشتۇرۇۋېتىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن، ئىسرائىلىيەنى ھاۋا ھۇجۇمىدىن قوغداشقا ئالاھىدە كۈچەپ، ئۇشبۇ ئىتتىپاقداشلىق تورىنى ئېھتىياتچانلىق بىلەن ھمايە قىلدى.

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
www.uyghurkitap.com

تېخىمۇ چوڭقۇر ئەھمىيەتكە ئىگە بولغىنى شۇكى، «شەبنەم» ئىتتىپاقىنىڭ مەيدانغا كېلىشى بىر دەۋرنى، يەنى 1879-يىلى گېرمانىيە-ئاۋستىرىيە ھەربىي ئىتتىپاقى تۈزۈلگەندە باشلانغان مۇقىم ئىتتىپاقداشلىق دەۋرىنى ئاياغلاشتۇردى. سوغۇقچىلىق ئۇرۇشىدىن كېيىن، ئىدىئولوگىيەنى ئىتتىپاقداشلىق ئاساسى قىلىدىغان دەۋر ئۆتمۈشكە ئايلىنىپ، مەنپەئەت ئۈچۈن ئىتتىپاقلىشىش ئاساسىي ئورۇنغا ئۆتتى. دۆلەت مەنپەئەتى ھەممىدىن ئەلا بولغان سىياسىي پراگماتىزمچىلىق تۇغى ئاستىدا، ھەرقانداق ئىتتىپاق ئوچۇق-ئاشكارا ھالدا مەنپەئەتنى تۈپ مەقسەت قىلىدىغان، گاھىدا ھەتتا «ئادالەت تۇغى»نى كۆتۈرۈشكىمۇ ئېرىنمىدىغان بولۇپ قالدى. ئىتتىپاقداشلىق ھادىسىسىنىڭ داۋاملىق مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدىغانلىقى شەكسىز، لېكىن ئۇ كۆپىنچە ھاللاردا تارقاق، ئۆتكۈنچى مەنپەئەت بىرىكمىسىدىن ئىبارەت بولىدۇ. باشقىچە قىلىپ ئېيتقاندا، بۇنىڭدىن كېيىن ھېچبىر ئىتتىپاق مەنپەئەتنى كۆزلىمەستىن، نوقۇل ھالدا ئەخلاق ۋە ھەققانىيەت ئۈچۈن قۇرۇلمايدۇ. ئوخشىمىغان مەزگىلدىكى مەنپەئەت نىشانلىرىمۇ پەرقلىق بولۇپ، ئىتتىپاقلىشىش ياكى ئىتتىپاقلاشماسلىق مۇشۇنىڭغا بىنائەن بەلگىلىنىدۇ. بارغانسېرى رېئاللىشىش ۋە بارغانسېرى ھەرقانداق ئەخلاق ۋە ھەققانىيلىق ئۆلچەملىرىنىڭ چەكلىمىسىگە ئۇچرىماسلىق زامانىۋى ئىتتىپاقداشلىقنىڭ ئالاھىدىلىكىدۇر. بارلىق كۈچلەر مەنپەئەت تورى ئارقىلىق ئۆزئارا باغلىنىپ تۇرىدۇ. گەرچە (بۇ خىل ئىتتىپاقداشلىقنىڭ) مۇددىتى پەۋقۇلئاددە قىسقا بولسىمۇ، ئەمما ئۇنۇمى تولىمۇ يۇقىرى بولىدۇ. زامانىۋى دۆلەتلەر، دۆلەت ھالقىغان تەشكىلاتلار، ھەتتا رايونلۇق كۈچلەر ئارىسىدىكى مەنپەئەت مۇناسىۋەتلىرىمۇ شۇنىڭدىن ئېتىبارەن بارغانسېرى ئېنىقسىزلىشىپ كەتتى ... نۆۋەتتىكى دۇنيادىكى تۈرلۈك-تۈمەن خىل كۈچ گۇرۇپپىلاش شەكىللىرىمۇ تۈرلۈك-تۈمەن خىل تېخنىكىلار بىر گەۋدىلىشىۋاتقان يەرشارىلىشىش دەۋرى بىلەن ھەرگىزمۇ تاسادىپىي بولمىغان مەلۇم خىل ماسلىق ھاسىل قىلماقتا. شۇنىڭ بىلەن، پارس قولتۇقى ئۇرۇشى ئۈچۈن شەكىللەنگەن «شەبنەم» ئىتتىپاقى يېڭى ئىتتىپاقداشلىق دەۋرىنىڭ مۇقەددىمىسىنى رەسمى ئاچتى. (نەقىل تۈگىدى)

بۇ بۆلەكتە پارس قولتۇقى ئۇرۇشىدىكى ئىراققا قارشى ئىتتىپاقنىڭ ھازىرقى زامان تارىخىدىكى باشقا ھەرقانداق ئىتتىپاقلارغا ئوخشىمايدىغانلىقىدىن ئىبارەت نادىر نۇقتىسىنەزەر ئوتتۇرىغا قويۇلغان. ئۇنىڭ ئالدىنقى يېرىم ئەسىردىكى، يەنى سوغۇقچىلىق ئۇرۇشى دەۋرىدىكى ئىتتىپاقداشلىقتىن قانداق پەرقلىنىدىغانلىقىنى چۈشىنىۋېلىش مۇھىم.

ئامېرىكا ئىراققا قارشى تۇرۇشقا مەجبۇر بولدى، چۈنكى ئىراقنىڭ كۈۋەيتنىڭ نېفتلىكلىرىنى ئىگىلىۋالغانلىقى بىزنىڭ ئېنېرگىيە تەمىناتىمىز ئۈچۈن قوبۇل قىلغىلى بولمايدىغان تەھدىت ئىدى، چۈنكى ئۇ «پۈتكۈل غەربنىڭ جان تومۇرىنى بوغۇۋالغانىدى». ئۇلار ئىلگىرى ئېيتقاندەك، پولكوۋنىكلار نېفتنى ئۇرۇشنىڭ بىردىنبىر سەۋەبى دەپ قارايدۇ، ئەمما مەن پىرىزدېنت بۇشنىڭ (ئىراقنىڭ تاجاۋۇزى سەۋەبلىك نېفت تەمىناتىنىڭ دەخلىگە ئۇچرىشىدىن تەشۋىشلىنىش بىلەن بىر ۋاقىتتا) ئىراقنىڭ كۈۋەيتنى نومۇسسىزلارچە ئىشغال قىلىۋالغانلىقىدىن ھەقىقەتەن غەزەپلەنگەنلىكىگىمۇ ئىشىنىمەن. (نېفت تەمىناتىنىڭ

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

ئۇزۇلۇپ قېلىشىغا بولغان تەشۋىش بىلەن كۆڭۈيتىنىڭ تاجاۋۇزغا ئۇچرىشىغا بولغان غەزەپنىڭ) ھەر ئىككىسى ئوخشاشلا راست بولۇشى مۇمكىن. يەنە شۇنىڭدەك، «قۇملۇق بورىنى»دىكى ئىتتىپاقداشلىرىمىزنىڭ ئىتتىپاقىغا كىرىشتىكى مۇددىئاسى خىلمۇخىل بولۇپ، ئۇلارنىڭ بەزىلىرى ئۆز مەنپەئەتىنى كۆزدە تۇتۇپ، ئامېرىكاغا ياخشىچاق بولۇشنىڭ كويىدا ئىدى.

ئۇلارنىڭ بۇ بابتىكى ئەڭ ئالدىن كۆرەرلىكى شۇكى، ئۇلار ۋاقىتلىق، قىسقا مۇددەتلىك ئىتتىپاقنىڭ «شىمالىي ئاتلانتىك ئەھدى تەشكىلاتى» ۋە «ۋارشاۋا شەرتنامىسى تەشكىلاتى» قاتارلىق ئۇزۇن مۇددەتلىك ئىتتىپاقلارنىڭ ئورنىنى ئالىدىغانلىقىنى مۆلچەرلىگەنىدى. سوغۇقچىلىق ئۇرۇشىنىڭ ئاخىرلىشىشىغا ئەگىشىپ، سوۋېت ئىتتىپاقىغا ئوخشاش ئىدىئولوگىيەلىك دۈشمەنگە قارشى پۈختا ئاساسقا ئىگە دۇنياۋى ئىتتىپاقنىڭ ئەمدى ھاجىتى قالمىغانىدى. پولكوۋنىكلارنىڭ «كەلگۈسىدىكى ئىتتىپاقلاردا <قۇملۇق بورىنى>نىڭ ئەندىزىسى قوللىنىلىدۇ، يېڭى بوھران يۈز بەرگەندە، ب د ت ياكى باشقا يەر شارىۋى تەشكىلاتلارنىڭ تەسىرىگە ئۇچراش ـ ئۇچرىماسلىقتىن قەتئىينەزەر، ھەرقايسى دۆلەتلەر چوقۇم كىرىزىسنى ھەل قىلىش ئۈچۈن ھەمكارلىشىدۇ. ئاندىن مەسىلە ھەل بولغاندىن كېيىن ئىتتىپاقداشلار ئۆز يوللىرىغا راۋان بولۇشىدۇ» دېگەن مۆلچەرىمۇ توغرا ئىدى. بىز بۇ خىل يېڭى ئەندىزىنىڭ «11 ـ سېنتەبىر ۋەقەسى»دىن كېيىن ئافغانىستان ۋە ئىراق ئۇرۇشىدا داۋاملاشقانلىقىغا شاھىت بولدۇق.

ئاپتورلار يەنە بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنى «دۆلەتلەرنىڭ سىياسىي تالالاشلىرىغا بولغان خەلقئارالىق قوللاشنى مۇستەھكەملەيدىغان تەشكىلي گەۋدە» دەپ توغرا تەسۋىرلىگەن. بۇ خىل چۈشەنچە شۇنىڭدىن كېيىن خىتاي كومپارتىيەسىنىڭ ب د ت ئاپپاراتلىرىغا ۋە باشقا دۇنياۋى تەشكىلاتلارغا كەڭ كۆلەمدە سىڭىپ كىرىشىگە تۈرتكە بولغان. بۇ خىل سىڭىپ كىرىش ئۇرۇنۇشى 2020 ـ يىلى (خىتاي ئۈچۈن) ناھايىتى ياخشى «مېۋە» بەردى. يەنى ئەينى چاغدا غەربتىكى دېموكراتىك ئەللەر ئاساسەن خىتاي ب د ت ۋە دۇنيا سەھىيە تەشكىلاتى ئارقىلىق تارقاتقان تاجسىمان ۋىرۇسقا ئالاقىدار يالغان ئۇچۇرلارغا ئىشەنىدى. ئىلگىرىمۇ ئېيتقىنىمدەك، خىتاينىڭ تاجسىمان ۋىرۇس يۇقۇمىنى سۈيىئىستېمال قىلىشى ئۇنىڭ بۇگۈنگە قەدەر چەكلىمىسىز ئۇرۇش مېتودىدىن مۇۋەپپەقىيەتلىك پايدىلانغانلىقىنىڭ ئەڭ يارقىن مىسالى بولۇشى مۇمكىن.

دەل ۋاقتىدا ئوتتۇرىغا چىققان «قايتا تەشكىللەش قانۇنى»

«چەكلىمىسىز ئۇرۇش» ناملىق كىتابنىڭ ئاپتورلىرى چياۋ لياڭ بىلەن ۋاڭ شياڭسۇي ئۆز ئەسىرىدە مۇنداق دېگەن:

... ئوتتۇز يىل ئىلگىرى ۋىيېتنامنى بومبارداىمان قىلغان ئامېرىكا ئايروپىلانلىرى بىرلا ۋاقىتتا تۆت جايدىكى مۇستەقىل قوماندانلىق شتابلىرىنىڭ بۇيرۇقىغا بويسۇنۇشى كېرەك ئىدى ... بۇنىڭدىن 15 يىل

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
www.uyghurkitap.com

مۇقەددەم، قوماندانلىق سىستېمىلىرىنىڭ ئۆز ئالدىغا مۇستەقىل ئىكەنلىكى ۋە ھوقۇق دائىرىسىنىڭ ئېنىق ئەمەسلىكى، ببيروتتا تۇرۇشلۇق ئامېرىكا قىسىملىرىنى ئاپەت خاراكتېرلىك ئاقىۋەتكە دۇچار قىلدى، يەنى دېڭىز ئارمىيەسىنىڭ قۇرۇقلۇقتا جەڭ قىلغۇچى قىسىملىرىنىڭ ئالاھەزەل 200 نەپەر جەڭچىسى ھاياتىدىن ئايرىلدى [1983-يىلى 10-ئايدا، لۇئان ئىچكى ئۇرۇشى مەزگىلىدە، لۇئانىنىڭ ببيروت شەھىرىدە تۇرۇشلۇق ئامېرىكا دېڭىز ئارمىيەسى قۇرۇقلۇقتا جەڭ قىلغۇچى قىسىملىرىنىڭ گازارمىسى يۈك ماشىنىسى بومبىسى ھۇجۇمىغا ئۇچراپ، 220 جەڭچىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان 241 نەپەر خادىم ھاياتىدىن ئايرىلغان]. «گرېنادا» (Grenada) ھەربىكتىدە بىرلەشمە ئالاھىدە قىسمىنىڭ مۇئاۋىن قوماندانى بولغان گېنېرال نورمان شۋارزكوف (Norman Schwarzkopf) كېيىن «قوملۇق بورىنى» ھەربىكتىدە بىرلەشمە ئارمىيەنىڭ باش قوماندانى بولغاندىمۇ، گرېنادادا ئۇرۇشقا قاتناشقان ئامېرىكا ئەسكەرلىرىنىڭ (قۇرۇقلۇق، دېڭىز، ھاۋا ئارمىيەلىرى دېگەندەك) ئارمىيە تۈرىگە ئاساسەن ئۆز ئالدىغا ئىش قىلىشىدىن كېلىپ چىققان مەسىلىلەرنى ئۇنتۇيالمىغان. بۇ «بىرلەشمە ئۇرۇش قىلغاندا، زادى كىم كىمنىڭ قوماندانلىقىغا بويسۇنۇشى كېرەك؟» دېگەن مەسىلە ئىدى.

تولىمۇ مەسخىرىلىك يېرى شۇكى، ئامېرىكا ئارمىيەسىنى نەچچە ئون يىل ئاۋارە قىلغان بۇ مەسىلە نۇرغۇن جەڭلەرگە قاتناشقان گېنېرالالار ياكى ئىلىملىك مۇتەخەسسىسلەر تەرىپىدىن ئەمەس، بەلكى گولدۋوتېر (Goldwater) ۋە نىكولاس (Nichols) دېگەن ئىككى نەپەر كېڭەش پالاتاسى ئەزاسى تەرىپىدىن ھەل قىلىنغان. 1986-يىلى دۆلەت مەجلىسى بۇ ئىككىيلەن ئوتتۇرىغا قويغان «دۆلەت مۇداپىئە مىنىستىرلىقىنى قايتا تەشكىللەش قانۇنى»نى ماقۇللاپ، بىرلەشمە ئۇرۇش جەريانىدا ھەرقايسى قىسىملارغا بىر تۇتاش قوماندانلىق قىلىش مەسلىسىنى قانۇن ئارقىلىق ھەل قىلغان.

پوۋېل (Colin Powell) ۋە شۋارزكوف «دۆلەت مۇداپىئە مىنىستىرلىقىنى قايتا تەشكىللەش قانۇنى»دىن ئەڭ دەسلەپتە مەنپەئەتلەنگەن ۋە شۇ سەۋەبلىك ئامېرىكا ئۇرۇش تارىخىدىكى ھوقۇقى ئەڭ زور ئىككى نەپەر گېنېرالغا ئايلانغان. شتاب باشلىقلىرى بىرلەشمە يىغىنىنىڭ رەئىسى بولغان پوۋېل تۇنجى قېتىم «پرىزدېنتنىڭ باش ھەربىي مەسلىھەتچىسى»لىك ئورنىغا ئېرىشكەن ھەمدە شۇ ئارقىلىق بىۋاسىتە پرىزدېنت ۋە دۆلەت مۇداپىئە مىنىستىرىدىن بۇيرۇق ئېلىپ، شۇنىڭغا بىنائەن (قۇرۇقلۇق، دېڭىز، ھاۋادىن ئىبارەت) ئۈچ قوشۇنغا بۇيرۇق چۈشۈرۈش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولۇپ، ھەرقايسى قىسىملارنىڭ شتاب باشلىقلىرى ئارىسىدىكى ئايىغى چىقماس تالاش-تارتىشلارنىڭ كېلىشتۈرگۈچىسى بولۇشتىن قۇتۇلغان؛ جەڭگاھ قوماندانى شۋارزكوفنىڭ ھوقۇقى تېخىمۇ چوڭ بولۇپ، ئۇ بەشبۇرجەكلىك بىنادىن كەلگەن قاقشاش-ۋايساشلاردىن ئاڭلىغۇسى كەلگەنلىرىنى ئاڭلاپ قويۇپ، ئۆزىنىڭ خالىغىنى بويىچە ئىش قىلسا بولاتتى ... نەتىجىدە، ئۇ «دۆلەت مۇداپىئە مىنىستىرلىقىنى قايتا تەشكىللەش قانۇنى» بىرلەشمە باش شتاب قوماندانىغا بەرگەن ئارمىيە ھالقىغان ھوقۇقنى زۆرۈر تېپىلغاندا قىلچە ئىككىلەنمەستىن ئىشلىتىش ئىمكانىيىتىگە ئېرىشكەن ...

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
www.uyghurkitap.com

ئېلان قىلىنىپ يولغا قويۇلغانلىقىغا بەش يىلمۇ بولمىغان بىر قانۇنغا شۇنىڭدىن كېيىنكى ئۇرۇشلاردا بۇ قەدەر تەلتۆكۈس رىئايە قىلىنىشى ئامېرىكادىن ئىبارەت قانۇن ئېڭى كۈچلۈك جەمئىيەتتىكى كىشىلەرنىڭ پۈتۈم روھنىڭ مەھسۇلىدۇر. ھالبۇكى، بۇنىڭدىن ۋۇجۇدقا چىققان يېڭىچە قوماندانلىق ئەندىزىسى ئارمىيە (قۇرۇقلۇق، دېڭىز، ھاۋا ئارمىيەلىرىدىن ئىبارەت) تۈرلەرگە ئايرىلغاندىن بۇيانقى ھەربىي قوماندانلىق ھوقۇقىنى مۇڭاپىق ئىشلىتىشنىڭ ئەڭ مۇۋاپىقىيەتلىك ئۇرنىكىگە ئايلاندى. ئۇنىڭ بىر قاراشتىلا مەلۇم بولىدىغان ئۈنۈمى شۇكى، ئۇ قوماندانلىق قاتلاملىرىنى ئازايتىپ، ھاۋالە تېپىدىكى قوماندانلىقنى ھەقىقىي رەۋىشتە ئىشقا ئاشۇرۇپ، ئۆتمۈشتە چوڭقۇر يىلتىز تارتقان دەرەخسىمان قوماندانلىق سىستېمىسىنى تورسىمان قۇرۇلمىغا قاراپ تەرەققىي قىلدۇردى. بۇ ئۆزگىرىشنىڭ قوشۇمچە تەسىرلىرىدىن بىرى شۇكى، ئۇ تېخىمۇ كۆپلىگەن ئۇرۇش قىلغۇچى بىرلىكلەرنى دەل ۋاقتىدا جەڭگاھ ئۇچۇرلىرىنى ھەمبەھىرلىشىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلدى.

ئەگەر «دۆلەت مۇداپىئە مىنىستىرلىقىنى قايتا تەشكىللەش قانۇنى»نى تېخىمۇ كەڭ دەۋر ئارقا كۆرۈنۈشىدە كۆزەتكەندە، شۇنى ئاسانلا بايقاش مۇمكىنكى، ئامېرىكا ئارمىيەسىنىڭ بۇ قېتىملىق قايتا تەشكىللىنىشى تاسادىپىيلىقنىڭ مەھسۇلى بولماستىن، بەلكى يېڭى دەۋردە كونا ئارمىيەلەردىكى قوماندانلىق مۇناسىۋىتىگە قويۇلغان «ئەسلىدىكى ھەرقايسى ئارمىيەلەرنىڭ تارقاق قوماندانلىق ھوقۇقىنى قايتىدىن گۇرۇپپىلاپ، شۇ ئاساستا مەلۇم بىر ۋاقىتلىق نىشان ئۈچۈن بىرلەشتۈرۈلگەن، بارلىق ئارمىيە تۈرلىرىنىڭ ھوقۇقىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان دەرىجىدىن تاشقىرى ھوقۇق شەكىللەندۈرۈپ، ئۇلارنى ھەرقانداق ئۇرۇشنىڭ ھۆددىسىدىن بىمالال چىقالايدىغان قىلىش»تىن ئىبارەت ھەقلىق تەلەپكە ماسلاشقانلىقنىڭ مەھسۇلىدۇر. «دۆلەت مۇداپىئە مىنىستىرلىقىنى قايتا تەشكىللەش قانۇنى»نىڭ ئامېرىكادا دۇنياغا كېلىشى ۋە ئامېرىكا ئارمىيەسىدە پەيدا قىلغان تەسىرى كىشىنى چوڭقۇر ئويغا سالىدۇ. 21-ئەسىردە ئۇرۇشتا غەلبە قىلىشنى ئويلايدىغان ھەرقانداق دۆلەت مۇقەررەر ھالدا بۇ خىل تاللاشقا دۇچ كېلىدۇ، يا «قايتىدىن تەشكىللەيدۇ»، يا مەغلۇپ بولىدۇ، باشقا تاللاش يوق. (نەقىل تۈگىدى)

پولكوۋنىكلارنىڭ «گولدۋوتېر-نىكولاس قانۇنى» (يەنى يۇقىرىدا تەكرار تىلغا ئېلىنغان «دۆلەت مۇداپىئە مىنىستىرلىقىنى قايتا تەشكىللەش قانۇنى») ئامېرىكا ئارمىيەسىنىڭ قوماندانلىق ھوقۇقىنى راۋانلاشتۇرۇشتا مۇھىم رول ئوينىغان، دېگەن يەكۈنى توغرا. ئۇلار يەنە: «ئامېرىكالىقلارنىڭ قانۇن بىلەن ئىدارە قىلىش جەھەتتىكى يۇقىرى ئېڭى 1986-يىلىدىن 1991-يىلغىچە بولغان ئارىلىقتا ئامېرىكانىڭ قوماندانلىق قۇرۇلمىسىنى تەلتۆكۈس ئۆزگەرتىشىگە ئىمكانىيەت ياراتقان» دېگەن ئۆزگىچە نۇقتىئىنەزەرنى ئوتتۇرىغا قويغان. ئۇلارنىڭ «ھەربىر ئارمىيە تۈرىنىڭ باش شتاب باشلىقىغا قەدەر تۇتاشقان مۇستەقىل قوماندانلىق زەنجىرى بار بولغان كونا قۇرۇلما زامانىۋى ئۇرۇشلارنىڭ خىرسلىرى ئالدىدا تولىمۇ زەئىپ ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدى» دېگەن يەكۈنىمۇ توغرا. دەرۋەقە، «قۇملۇق بورىنى»غا ئوخشاش يۇقىرى تېخنىكىلىق توقۇنۇشتا، بىز قۇرۇقلۇق ئارمىيەسى، دېڭىز ئارمىيەسى، ھاۋا ئارمىيەسى ۋە دېڭىز ئارمىيەسىنىڭ قۇرۇقلۇقتا جەڭ قىلغۇچى قىسىملىرىنى ماسلاشتۇرۇش جەھەتتە تولۇق ھوقۇققا ئىگە قوماندانغا موھتاج.

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
www.uyghurkitap.com

گېنېرال شۋارىزكوف بۇ ۋەزىپىنى تولىمۇ قالتىس ئورۇنداپ، ئافغانىستاندا ۋە 2003 ـ يىلىدىكى ئىراق تاجاۋۇزى قاتارلىق باشقا ھەرىكەتلەردە ھەرقايسى ئارمىيە تۈرلىرىنى ماسلاشتۇرۇشقا موھتاج بولغان كەلگۈسى جەڭ قوماندانلىرىغا ئۈلگە تىكلەپ بەردى.

ھازىر قارايدىغان بولساق، «گولدۋوتېر ـ نىكولاس قانۇنى» ياكى شۇنىڭغا ئوخشاش قانۇنلار تېخىمۇ ئىلگىرىلەپ، ئامېرىكانى كەلگۈسىدىكى چەكلىمىسىز ئۇرۇش دەۋرىگە تەييارلاندۇرۇشى كېرەك ئىدى. ھەرقايسى ئارمىيە تۈرلىرىنىڭ بىر گەۋدىلەشتۈرۈلۈشى خىتاي كومپارتىيەسى، شۇنداقلا ئىران، شىمالىي كورېيە قاتارلىق باشقا رەقىبلەر ئەكەلگەن تۈرلۈك تەھدىتلەرگە قارشى بىر گەۋدىلەشكەن دۆلەت ئىنكاسىنىڭ ئۈلگىسى بولالايدۇ. بىز دۆلەتنىڭ چەكلىمىسىز ئۇرۇشقا بولغان ھەربىي، ئىقتىسادىي، دىپلوماتىك ۋە تېخنىكا جەھەتتىكى ئىنكاسىنى ماسلاشتۇرۇش ئۈچۈن تېخىمۇ ئېنىق، تېخىمۇ ئۇيۇشۇشچان قۇرۇلمىغا موھتاج.

شى جىنپىڭ رەھبەرلىكىدىكى خىتايمۇ يېقىندا خىتاي ئازادلىق ئارمىيەسىنى شۇنىڭغا ئوخشاپ كېتىدىغان تەرزدە قايتا تەشكىللىدى. مەن خىتاي ئازادلىق ئارمىيەسى جەنۇبىي خىتاي دېڭىزىدا ئوغرىلىۋالغان ئامېرىكا دېڭىز ئارمىيەسىنىڭ ئادەمسىز سۇ ئاستى ئۈزگۈسىنى (unmanned underwater vehicle) ئامېرىكاغا قايتۇرۇش توغرىسىدا سۆھبەتلىشىش جەريانىدا بۇنىڭغا ئۆز كۆزۈم بىلەن شاھىت بولدۇم. گەرچە خىتاي پاراخوتىنىڭ كاپىتانى ئۆز ھوقۇقىدىن ھالقىپ كەتكەن بولۇشى مۇمكىن بولسىمۇ (ئۇ سۇ ئاستى ئۈزگۈسىنى قايتۇرۇۋېلىش ئۈچۈن ئەۋەتىلگەن ئامېرىكا ئۇرۇش پاراخوتىنىڭ كۆز ئالدىدا بۇ ئۈزگۈنى تۇتۇۋالغان)، خىتاي ئازادلىق ئارمىيەسىنىڭ قايتىدىن لايىھەلەنگەن قوماندانلىق ۋە كونترول سىستېمىسى شى جىنپىڭنىڭ كرىزىس يۈز بەرگەن ھامان ئۇنىڭدىن تولۇق خەۋەردار بولۇشىغا كاپالەتلىك قىلغان.

خىتاينىڭ ئامېرىكا بىلەن بولغان ھەربىي مۇناسىۋەتكە مەسئۇل گېنېرالى چەتئەلدە سەپەر قىلىۋاتقان بولغاچقا، مەن خىتاينىڭ رۇسىيە بىلەن بولغان ھەربىي مۇناسىۋەتكە مەسئۇل گېنېرالىنىڭ ھەمراھلىقىدا ئۇزۇن بىر كېچىنى ئۆتكۈزدۈم. مەن شى جىنپىڭنىڭ رىياسەتچىلىكىدىكى مەركىزىي ھەربىي كومىتېتنىڭ بىۋاستە بۇيرۇق بەرگەنلىكىگە ئۆز كۆزۈم بىلەن شاھىت بولدۇم. خىتاي ئازادلىق ئارمىيەسى ئادەمسىز سۇ ئاستى ئۈزگۈسىنىڭ رەسىمىنى بىۋاستە مەركىزىي ھەربىي كومىتېتقا يوللىيالايدىكەن، مەركىزىي ھەربىي كومىتېتمۇ مەزكۇر پاراخوتقا بۇيرۇق ۋە مۇددىئالارنى بىۋاستە يەتكۈزەلەيدىكەن.

ئاپتورلار 1998 ـ يىلىلا رەھبەرلەر بىلەن ئالدىنقى سەپتىكى قوشۇننى بىۋاستە باغلايدىغان تېخنىكىنىڭ يوشۇرۇن كۈچىنى تونۇپ يەتكەنىدى. شى جىنپىڭ كېيىنچە بۇ بىلىمنى ۋە ئامېرىكا تېخنىكىلىرىنى ئىشلىتىپ، خىتاي ئازادلىق ئارمىيەسىنىڭ ھەرىكىتىنى مۇكەممەل كونترول قىلالايدىغان دۇنياۋى يۇقىرى تېخنىكىلىق سىستېما بەرپا قىلدى ۋە بۇ ئارقىلىق ئەڭ مۇھىم ساھەدە (يەنى ئارمىيەدە) خىتاي كومپارتىيەسىنىڭ رەھبەرلىك ئورنىنى كاپالەتكە ئىگە قىلدى. شى جىنپىڭ غەربتىن كېلىدىغان تىجارەت، مەبلەغ ۋە تېخنىكىلارنى توسۇپ قويىدىغان ھەربىي توقۇنۇشنىڭ يۈز بېرىشىنى خالىمايدۇ. ئادەمسىز سۇ ئاستى ئۈزگۈ كرىزىسى ئوڭۇشلۇق بىر تەرەپ قىلىنغاندىن كېيىن، خىتاي ئازادلىق ئارمىيەسىنىڭ ئامېرىكاغا ئالاقىدار ھەربىي ئىشلارغا مەسئۇل خادىمى ماڭا: «بىز ھازىر (ئامېرىكا بىلەن) توقۇنۇشۇپ قېلىشنى خالىمايمىز، بۇ (يەنى قوراللىق توقۇنۇش) بىزنىڭ ئىستراتېگىيەمىزنىڭ بىر قىسمى ئەمەس» دېگەنىدى.

(داۋامى كېيىنكى ساندا)

ئىنگىلىزچىدىن ھېكمەتيار ئىبراھىم، ئۆتكۈر ئالماس تەرجىمىسى

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى